

אונקלוס

תקנה בראשית מא מקץ

מא 7 ויהי מקץ שנתים ימים ופרעה א ויהו מסוף תרפין שנין ופרעה

רש"י

לקט בהיר

א) כדי לחזק פירושו שפי' לעיל שניתוסף לו ב' שנים, אמר, שפי' קץ סוף, ולא שייך סוף וקץ רק בדבר שיש לו התחלה ויש לו גבול, א"כ ניתנה לו ב' שנים מומן מסויים, ומצינו ראה מאונק' שדבריו ברור מללו "מסוף", אבל לשון הכתוב נוכל לטעות להרבה דרכים, נוכל לומר שהמ"ם מיסוד והוא מלשון מקצה, כלומר חלק ממנו, ונוכל לומר שהוא מלשון קצה שפירושו סוף גבולו קודם שכלה, וזו יכול להיות בין בתחלתו בין בסופו קצהו הראשון או קצהו האחרון, גם לא תטעה מלשון קצתי בחיי מלשון מילום ועבר, וגמר לומר וכללל כ"ל לשון קץ פי' כל מקום שהוא אם אין ה"א בסוף המילה ואין מ"ם בתחלתה או אפילו יש בו והוא רק שימוש והקו"ף נקוד בליר"י פירושו סוף, והגם שתמלל שאין הממרגס מרגס כן, לפי שברוב מקומות האונקלוס מפרש הענין לא המילה, ופירושו המילה מסוף כמו שאמר כאן (רא"ם), וצעל ש"ח דן ג"ש

אור החיים

חא) א. ויהי מקץ. טעם אומרו לשון לעבר. כי עתה יתחיל לסובב סיבת גלות מצרים. והגם שהגלות כבר נגזרה גזירתו משנים קדמוניות, הלא אמרו רבותינו כי לא נגזר שיהיה במצרים שהוא כור הצרול, וכמו שכתבו החוספות במסכת שבת (י"ג), וכמו שכתב הראב"ד (פ"ו הל' תשובה) כי המצרים הוסיפו לעבר יותר ממה שאמר הכתוב ועבדום וענו וגו'. עוד אמר לשון לעבר ללד בשורת רעב כי הקצ"ה כציכול לו לר בלרת עולמו, ולא ולמד ממה שדרשו ז"ל (מגילה י"ג): בפסוק (שמות י"ד כ') ולא קרב זה אל זה וגו'. עוד ירמוז לעברו של אותו לדיק שנתעכב עד ששלמו ב' שנים אחר חלומו של שר המשקים כי אז היה לו ללאת כאומרם ז"ל (ב"ר פ"ט) וז"ל בשביל שאמר כי אם זכרתי והזכרתי ניתוספו ב' שנים, הרי שהוסיפו לו ב' שנים בלער, ותמלל שאמרו ז"ל (שם) ויהי מקץ קץ שם לחושף. ולפי זה יכוין על זה הדרך ויהי מסיבת קץ שהוא יר הרע שנקרה קץ כל בשר והוא סיבתו לעברו של לדיק שנתים ימים. וצוה הרוחני גם כן תחילת זה החשבון של שנתים שהוא לחלומו של שר המשקים שהיה זמן זכירת יוסף לעובה, וטעם ב' שנים בשביל שאמר זכרתי והזכרתי כנגד כל זכירה מנע ה' זכרונו

אור בהיר

א) בשעה שהתחיל יוסף לעלות לגדולה, שעד שהיה עבד לא היה יכול למשוך אליו כלל ישראל. (ב) הגם שהם אזה"ע. (ג) הרי שהיה לו לעבר ליבב שם, הגם שהיה שר בית הסוהר, והרציה שח"ל קראו אותו חשך. (ד) שהסימו לנעוט בשר המשקים. (ה) פי' שנתים במכוון, לא פחות ולא יותר. (ו) והוא ליל ראש השנה. (ז) פירושו במה שהקדים חיבת פרעה והוסף לו הוא"ו הראה בזה שרצה לחברו את חיבת פרעה למה שלמעלה לשה"מ, ובדרך ב' רצה לחברו לחיבת שנתים ימים. (ח) ולזה הקדים חיבת ופרעה

אונקלוס
ק"לם וק"א ק"אם על
מן נהר"א ס"ק"ן ש"ב
ק"מח"ו ופ"פ"מן
ב"אח"ו: ג וק"א
א"ח"ר"ג"ן ס"ק"ן ב"ח"ר

הוא: על היאור.
יאוריים" חוץ מניו
יאורים יאוריים צו
ומשקה אותה* וסו
במצרים חדיר כשאנו
זה עקרו של חלום
גדולת הנהר ומחון
סימן הוא לימי שז
ש"חין עין צריה לרה
מריש"ק בלע"ז,

שינוי נוסחאות - עשויין. יא
בפירושו, שהא בזה חו
(רא"ם): ד) אלל י
ולמח"ם, ומקום זה נק
אפשר שיגדל אחו צמנ

הוא שלם בדעתו
דברים שלא יתכן כ
זה יגיד כי אין חו
ורוחות יתעללו צ
ל

ב. מן היאור עו
שבע פרוי
העולה ואח"כ מקו
כי כל היותן היתה
ואחר כך המתחבה
שבע פרות עולוי
הפרות עברו דרך

שרצה להדגישו. ט

ויהי מקץ שנתים ימים - (בלאור ב' - ימים ויום אחד)

חֲלָם וְהָאָה עֵמֶד עַל־הַיָּאָר: ב וְהָאָה מִן הַיָּאָר עֵלְתָּ שְׁבַע פְּרוֹת יִפּוֹת מְרָאָה וּבְרִיאַת בְּשָׂר וְתַרְעִינָה בְּאָחוּ: ג וְהָאָה שְׁבַע פְּרוֹת אַחְרוֹת עֵלְוֹת אַחְרֵיהֶן מִן

חֲלָם וְהָאָה קָאָם עַל נְהָרָא: ב וְהָאָה מִן נְהָרָא סְלָקוּן שְׁבַע תּוֹרָן שְׁפִירוֹן לְמַחְזֵי וּפְפִימָן בְּשָׂר וְרַעֲזָן בְּאֶחָוָה: ג וְהָאָה שְׁבַע תּוֹרָן אַחְרֵיהֶן סְלָקוּן בְּתַרְיָהוֹן מִן נְהָרָא

לקט בדור

רש"י

מעמנו ודחה דברי הרא"ם, ובמחילה שכל דבריו אינם מיצנים (בר"א): (ב) כי סתם יאור היא חפירה שנעשה על ידי בני אדם לרוץ המים בחוכו, משא"כ נהר סתם נקרא מרוח המים היוצא ממקור האדמה דרך טבעי, ואם היה אומר עומד על יאור בלי ה"א היה פירושו איזה יאור בלי נודע שמו, אבל מאומרו היאור הידועה אין זה כי אם הנילוס כי ימיד הוא בזה שנקרא יאור הגם שהוא נהר, אבל בספר יחזקאל שאמר כמה פעמים על נהר חדקל יאור, אין קפידא, שהכתוב מפרש ומודיע שהמדובר הוא מנהר חדקל (ג"א): (ג) פי' נוחים זה לזה צפנים שמחות באהבה וריעות, ואמר זאת כי צפתרון יוסף חסר זאת, כי נכלל הוא צפתרונו, שהא בזה חליא, והוא יוסף קרר בפירושים ואמר העיקר תכלית החלום, הרעב כדי לשמור ממנו, והשבע כדי להכין (רא"ם): (ד) אלל הנהר נמצאו מקומות נמוכים שמימי הנהר נמשכים לשם, ומחמת הליחות והרטיבות גדלים בו קנים ולמחים, ומקום זה נקרא אגס, והלמח אשר נמצא בו נקרא אחו, וכמו שאמר הכתוב באיוב ישגא אחו בלי מים, פירושו וכי אפשר שיגדל אחו במקום שאין מים, הלא כל גידולו מרטיבות ומליחות, והשמיענו רש"י כאן שהכתוב קרא לאגס אחו מפני

הוא: על היאור. כל שאר נהרות אינם קרוין יאורים¹ חוץ מנילוס, מפני שכל הארץ עשויה* יאורים יאורים בידי אדם ונילוס עולה בתוכם ומשקה אותה* (סוטה י"ג), לפי שאין גשמים יורדין במלרים הדיר כשאר ארצות: (ב) (מן היאור עלת. זה עקרו של חלום לפי ששציעתן ורטיבתן מחוך גדולת הנהר ומחוך יבשותו (ב"ס): יפות מראה. סימן הוא לימי שובע שהבריות נראות יפות זו לזו² שאין עין צריכה לרע בחצרתה (ב"ס): באחו. באגס³, מריש"ק בלע"ז, כמו (איוב ט' י"א) ישגא אחו: שינוי נוסחאות * עשויין * אותם ואין נשמים.

אור החיים

נמצאו, לזה אמר מן היאור עולות שבע פרות⁴ לומר שממנו נמצאו, ומזה הרגיש גם כן כי הוא חולם חלום וכמו שפירשתי בפסוק (א') ופרעה חולם. וטעם שהראוהו מראה זה להגיד כי מהיאור עלמנו יתהוו צי' הדמיונות, והוא שפטר יוסף שהם שבע שני שבע ושבע שני רעב ושניהם הם מתחיים מהיאור עלמנו אם יעלה או לא יעלה ולזה ראה בחלום כי הפרות הויתן היתה מהיאור: ג. עולות אחריהן מן היאור. פירוש על אופן שכתבנו שכל מציאותם מן היאור היה. והגם שלא אמר מן היאור עולות כמו שאמר בראשונות סמך על אומרו תיבת אחריהן שהוא

הוא שלם צדעתו להבחין דבר עד שישיכיל לדעת דברים שלא יתכן היות בהקין וירגיש כי הוא חולם זה יגיד כי אין חלומו בלבול הדעת וערובי השכל ורוחות יתעללו בו אלא מודיעים אותו עליונים למעלה עתידות:

ב. מן היאור עולות וגו'. היה לו לומר עולות שבע פרות מן היאור כי מן הראוי יחזיר העולה ואח"כ מקום עולה משם. ואולי שיכוין לומר כי כל הויתן היתה מן היאור. ולזה הקדים המהובח ואחר כך המחכוה ממנו, ולזה אם היה אומר והנה שבע פרות עולות מן היאור יהיה הנשמע כי הפרות עברו דרך היאור ועלו ממנו ולא מהיאור

אור בדור

שנה להדגישו. (ב) ולזה הקדים תיבת מן היאור להדגיש לעורר שיש בו כוונה עמוקה. (ג) תיבת אחריהן מיותר, שמסדר הדברים נראה שפרות הרעות עלו אחר הטובות.

תהלים מ רה תרגום

מָטִיט הַיּוֹן וַיִּקַּם עַל-סַלַע רַגְלֵי כּוֹנֵן
 אֲשֶׁר־י: דַּוְיָתָן כְּפִי | שִׁיר חֲדָשׁ תְּהַלֵּה
 לְאֱלֹהֵינוּ יִרְאוּ רַבִּים וַיִּירָאוּ וַיִּבְטְחוּ
 בַּיהוָה: דַּה אֲשֶׁר־יִהְיֶה אֲשֶׁר־שָׁם יִהְיֶה →
 מִבְּטָחוֹ וְלֹא־פָנָה אֶל־דְּהָבִים וְשָׁמִי כּוֹב: L

תִּשְׁתַּחֲוֶה
 וְרָא אֲנִי
 וְיָד בְּלִחְוֹן
 שְׁלִי מִנִּי
 אֶתֶד וְלֹא
 זֶא לְדוֹד
 בַּמִּסְבָּרָא
 וְאֶקִּים עַל

(ג) מבור
 מייט יס:

מו שעו מני
 יג שד (עמוס
 שאון (משלי ט

העולם, כי

י: יח): ויט
 כי בשמים:
 יוהי ברעות
 גזרת שואה
 ישעה יז יג)

יה. גם זה
 יאמר אותו
 זכרך. ואמר
 שיטה אזנו
 אלי. רוצה
 הוא משל
 במימיו או
 חליו: מבור

שמע שועתי.
 רי יהושע בן

רש"י

מָטִיט הַיּוֹן. מן היס. היון לשון רפש, פיינ"ש
 זלע"י: כונן. הכין אשורי ולעדי: (ד) שיר חדש.
 שירת היס: (ה) רהבים. לשון גסות, כמו ירהנו

מצודת ציון

היון. הרפש אשר בקרקעית המים. וכן טבעתי ביון מצולה
 (לקמן ט ג). וכפל הדבר בשמות נרדפים כמו אדמת עפר
 (משלי י ט): אשורי. רגלי: (ה) רהבים. ענין גאווה
 ותחזקות. כמו ירהבו הנער בזקן (ישעיה ג ה): ושמי. ענין
 נטיה. כמו אל ישט אל דרכיה לבך (משלי י טה):

(ה) אשרי. ויאמרו אשרי וכו': ולא פנה. לבטוח

אבן עזרא

או טיט. וה"א היון ישרת אחרנית, כדרך את יום
 השביעי (בראשית ב ג), ואין לו חבר, רק ביון מצולה
 (לקמן ט ג), מים עכורים וטיט עב. והזכיר סלע
 כנגד בור, וכונן אשורי לעלות אל הסלע: (ד) ויתן.

רד"ק

שאון. בור שיש בו מים רבים כמו כשאון מים
 כבירים: מָטִיט היון. בור שיש בו טיט רב, וסמיכת
 טיט אל יון רוצה לומר שיש בו מכל מיני טיט עב
 וקלוש: ויקם על סלע רגלי. כנגד בור שאון: כונן
 אשורי. כשעליתי מהבור לא מעדו קרסולי, כלומר
 שלא נפלתי מחולי אל חולי: (ד) ויתן. בהצילו אותי
 חזשתי לו שיר, והוא נתנו כפי שעשה עמי חסד

מדרשי חז"ל

לוי: שבעה שמות יש לו לגיהנם ואלו הן, שאול ואבדון
 ובאר שחת ובור שאון וטיט היון וצלמות וארץ התחתית.
 בור שאון וטיט היון, דכתיב ויעלני מבור שאון מטיט
 היון. (עירובין יט.). אלו חוצצין באדם, טיט היון. איזהו
 טיט היון זה טיט הבורות, שנאמר: ויעלני מבור שאון
 מטיט היון. (מקואות ט ב). למה נקרא טיט היון, על שם
 שצוחין ווי באש ובשלג הם צוחין יה. (ילקו"ש).

ויעלני מבור שאון מטיט היון. מטיט של לבנים. ויקם
 על סלע רגלי, שנתן לי כזת מלכים במצרים וכזת היס.
 ויתן כפי שיר חדש, או ישיר משה. דבר אחר, וכי דוד
 ירד לבור אלא אמר כבו הייתי בדרך שהולכת לבור ולא

→ (ה) אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו. זה יוסף. ולא
 פנה אל רהבים, על ידי שאמר לשר המשקים זכרתי
 והזכרתי נחוסף לו שתי שנים בבית הסוהר. (ב"ר פט). L

וַיֵּשְׁבוּ לָאָרֶץ: פ ד א וְאִשָּׁה אַחַת מִנְּשֵׁי
 בְנֵי-הַנְּבִיאִים צַעֲקָה אֶל-אֱלִישֶׁע
 לֵאמֹר עֲבַדְךָ אִישִׁי מֵת וְאַתָּה יָדַעְתָּ כִּי
 עֲבַדְךָ הָיָה יָרֵא אֶת-יְהוָה וְהַנְּשִׂא פָא

שׂוּרָא וְהָוּה רַנּוּ רַב עַל
 יִשְׂרָאֵל וְאַסְתַּלְקוּ מִנְּיָהּ
 וְתָבוּ לָאָרְעָא: א וְאַתְתָּא
 חֲדָא מִנְּשֵׁי תַלְמִידֵי
 נְבִיאָא מְצֻחָא קָדָם
 אֱלִישֶׁע לְמִימַר עֲבַדְךָ

עובדיה בעלי מית
 ידעת ארי עבדך
 דחיל מן קדם יי
 ממלת איובל ית נ
 דיי דבר מנהון נ
 גברון ואמרינון חו
 חמשין גברא במע
 והוה יויף ומוכל
 בריל דלא לא
 יתהון מנכסוהי דא
 מן קדם דאנון א
 יצען רשיא
 למדבר ית תרין
 ליה לעבדין: ב
 לה אלישע מה א
 ליד חוי לי מא א
 דמשחא: ג ואמר
 ד ותהבין ותגיפין
 דאתמלי תסלקין:

נרצית מה שון אמ
 רצי מתומא. לכן נאל
 (לקמן ט כד), שפשוטו
 שמן. כדי סיכת שמן
 כמו אל"ף של ואמ

מצ
 (נכרס כד יא): ב אמון
 שם שסכין ומושחין ממנו
 תעק

(ג) מן החוץ. מן הא
 מעט כי אם הרבה כלי

רש"י

הם עובדין לעבודה זרה, ואינן ראוין לנס: כל בני הנביאים שנמקרה, תרגומו תלמידי נבייא.
 (א) מנשי בני הנביאים. אשת עובדיה הימה. והנזשה. הוא יהורם בן אחאב, שהיה מלוכה

מצודת דוד

(א) ואשה וגו'. אמרו רבותינו ז"ל שהיתה אשת

מצודת ציון

(א) והנזשה. המלוה. כמו והאיש אשר אתה נושה בו

רד"ק

שאמר ויהי קצף גדול, שנזכרו עונותיהן של ישראל
 כאותה שעה, שגם הם היו שורפים את בניהם
 לעבודה זרה ולאשרה, ואמר הכתוב וכמשפטי הגוים
 לא עשיתם (יהזקאל ה ז), ואמרו רבותינו ז"ל
 כמתוקנים שבהם לא עשיתם, כמקולקלים שבהם
 עשיתם: וישבו לארץ. כל אחד מהמלכים שב
 לארצו, ובדרש, באותה שעה ידרו ישראל למדרגה
 התחתונה: וישבו. כתיב חסר, כלומר ישבו לארץ
 כמו וישבו אתו לארץ (איוב ב יג): (א) ואשה אחת.
 אמרו שהיתה אשת עובדיה: עבדך אישי מת.
 יונתן תרגם עבדך עובדיה בעלי מית ואת ידעת
 ארי עבדך הוה דחיל מן קדם ה' כד קטילת איובל
 רשיעתא וגו' כבעמוד. ובתרגום של תוספתא עוד
 מאתן ושחין וחמשא זמנין צוחת אחת עובדיה כהאי
 גוונא ולא הוה משגח ולא ידעה מה למעבר, עד
 דאזלא לבי קיבריה וצוחא דחלא דה' דחלא דה',
 ואשתמע לה קלא מביני מיתאי מאן הדין דחלא
 דה' דקא בעית, ארבעה איקרו דחלא דה' אברהם
 ויוסף ואיוב ועובדיה. אוחיבה ואמרה לא בעינא

מדרשי חז"ל

(א) ואשה אחת מנשי בני הנביאים וגו'. אמר ר' מני: אלולי זכות אשתו של עובדיהו כבר כלו ישראל באותה
 שעה, שנאמר ויהי קצף גדול על ישראל, ואשה אחת מבני הנביאים צעקה אל אלישע לאמר. (תנחומא תשא ה).

נושאי הפרק

(א"ז) נס פך השמן על ידי אלישע, להחיות את האשה ובניה.
 (ח"א) השונמית עושה עלית קיר לאלישע.
 (יב"טז) השונמית לא מבקשת דבר ואלישע מבטיח לה בן.
 (יז"ח) מות בן השונמית והליכתה אל אלישע.
 (כט"לא) אלישע שולח את גיחזי והוא חוזר ומודיע כי הנער לא הקיץ.
 (לכ"לו) אלישע מחיה את הנער ומשיבו לאמו.
 (לח"מד) אלישע מכלכל את בני הנביאים בזמן הרעב.

ברוך הוא עד עכשיו
 שנאמר בנשך נתן ותו
 יג, וכתיב ויהוא מל
 בין זרועותיו ויצא ו
 שהקשה לבו ויפשוט ו
 יש לבי. כתיב לכי

מלכים ב ד
 כה
 לָקַחְתָּ אֶת־שְׁנֵי יַלְדֵי לֹו לְעִבְדִים:
 ב וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ אֵלִישֶׁעַ מַה אַעֲשֶׂה לְךָ
 הַגִּידִי לִי מַה־יִּשְׁלַחְכִי קָרִי: לְךָ בַּבַּיִת
 וַתֹּאמֶר אֵין לְשַׁפְּחָתְךָ כֹּל בַּבַּיִת כִּי
 אִם־אֶסּוּד שָׁמֶן: ג וַיֹּאמֶר לְכִי שְׂאֲלִי־
 לְךָ פְּלִים מִן־הַחוּץ מֵאֵת פֶּלֶשְׁכֵיכִי
 קָרִי: שְׁכַנִּיךָ פְּלִים רְקִים אֶל־תִּמְעִיטִי:
 ד וּבָאת וּסְגַרְתָּ הַדֶּלֶת בַּעֲדֶךָ וּבְעַד־
 בְּנֵיךָ וַיִּצְקֶתָ עַל פְּלֵי־הַפְּלִים הָאֵלֶּה
 וְהַמַּלְאָךְ תִּסְעִי: ה וַתֵּלֶךְ מֵאֵתוֹ וַתִּסְגֹּר

עובדיה בעלי מית ואף
 ידעת ארי עבדך הוה
 דחיל מן גדם יי פד
 קמלת אזבל ית גבייא
 דני דבר מנהון מאה
 גברין ואמרינון חמשין
 חמשין גברא במערתא
 ויהוה צוף ומוכל להון
 בדיל דלא לאזכלא
 יתהון מנכסוהי דאחאב
 מן גדם דאנון אונסא
 וכען רשיא אתא
 למדבר ית תרון בני
 ליה לעבדין: ב ואמר
 לה אלישע מה אעביד
 לך חוי לי מא אית לך
 בביתא ואמרת לית לאמךך
 כל מדעם בביתא אלהין
 מנא דמשחא: ג ואמר אזילי
 שאילי לך מנין מן ברא
 מן פל שבכיכי מנין ריקנין
 לא תזעירין: ד ותהבין
 ותגיפין דשא באפיך
 ובאפי ברך ותריקין על
 פל מניא האלין ומנא
 דאתמלי תסלקין: ה ואזלת
 מלוחיה ואנפת דשא
 באפהא ובאפי בנהא
 אנון מקרבין

ו יונתן
 רנו רב על
 ותלקו מניה
 : א ואתתא
 ו תלמידי
 ותא גדם
 ימר עבדך
 תלמידי נביא:
 שהיה מלווהו

אתה נושה בו

לחדא, וכד
 בקבריה, וקא
 ר לי בשעתא
 זאן את שביק
 למא רחצן לי
 נון וארמלתך
 , ויתמי נמי
 אחיב עובדיה
 יתא דמשחא
 י אטמרתנהו
 א ובמיא, לא
 ביממא ולא
 לקודשא כריך
 כי אמר קרא
 ים על עניא
 לאלישע כולי
 ' היה זה זה
 'א נתן בנשך
 ר לו הקדוש

לך חוי לי מא אית לך בביתא ואמרת לית לאמךך כל מדעם בביתא אלהין מנא דמשחא: ג ואמר אזילי שאילי לך מנין מן ברא מן פל שבכיכי מנין ריקנין לא תזעירין: ד ותהבין ותגיפין דשא באפיך ובאפי ברך ותריקין על פל מניא האלין ומנא דאתמלי תסלקין: ה ואזלת מלוחיה ואנפת דשא באפהא ובאפי בנהא אנון מקרבין

רש"י

כרבים מה שזן את הנביאים זימי אציו. צמדרכ
 רבי תנחומא. לכך נאמר ויך את יהורם בן זרעיו
 (לקמן ט כד), שפסעו לטול רבים: (ב) אסוך
 שמן. כדי סיכת שמן. והאל"ף נחיתה מן היסוד,
 כמו אל"ף של ואחתי צלזניכס (איוב יג י),

מצודת דוד

עובדיה, והנושה היה יהורם בן אחאב, ובחיי אחאב
 הלוה לו ממון בריבית לכלכל את הנביאים:
 לעבדים. בעבור חוב הממון: (ב) מה יש לך.
 לשיהא הברכה שורה בו: כל בבית. כלל לא:
 (ג) מן החוץ. מן האנשים שחוץ לביתך. ולתוספות ביאור אמר מאת כל שכניך: אל תמעטי. אל תשאלי
 מעט כי אם הרבה כלים: (ד) והמלא תסיעי. הכלי אשר תמלא תסיע ממקומה להעמיד האחר תחתיה, ולא

מצודת ציון

(דברים כד יט): (ב) אסוך. שם כלי השמן. ויקרא כן על
 שם שסכין ומושחין ממנו: (ד) בעדך. כנגדך: תסיעי.
 תעקור ממקומה:

רד"ק

ברוך הוא עד עכשיו הוא חי יבוא יהוא ויהרגהו,
 שנאמר בנשך נתן ותרבית לקח לא יחיה (יחזקאל יח
 יג), וכתוב ויהוא מלא ידו בקשת ויך את יהורם
 בין זרועותיו ויצא החצי מלבו (לקמן ט כד), על
 שהקשה לכו ויפשוט זרועותיו ליטול רבית: (ב) מה
 יש לבי. כתיב לבי וקרי לך, וכן שכניכי (פסוק
 הבא) נשיכי ובניכי (פסוק ז) כתובין ביו"ד באחרונה,
 כמו הסולח לכל עוניכי (תהלים קג ג), תחלואיכי
 (שם), חייכי (שם שם ד). והקרי אחר הרוב: אסוך
 שמן. לגין שיש בו שמן. והאל"ף נוספת, והוא מן
 סוך לא סכתי (דניאל י ג), לפי שסכין ממנו נקרא
 כן: (ד) והמלא תסיעי. כתרגומו תסלקי, כלומר

ישראל באותה
 תא (ה).

הִדְלֹת בַּעֲדָה וּבַעֲד בְּנֵיהֶם הֵם מְגִישִׁים
 אֵלֶיהָ וְהִיא מִיצַקֶת קִרִי: מוֹצֶקֶת: וַיְהִי
 | כַּמְלֵאת הַכֹּלִים וְתֹאמַר אֶל־בְּנֵיהָ
 הַגִּישָׁה אֵלַי עוֹד פְּלִי וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ
 אֵין עוֹד פְּלִי וַיַּעֲמֵד הַשֶּׁמֶן: וַתֵּבֵא
 וַתִּגַּד לְאִישׁ הָאֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לְכִי
 מִכְרִי אֶת־הַשֶּׁמֶן וְשִׁלְמִי אֶת־נִשְׁכִּי
 קִרִי: נְשִׂיךְ וְאֵת בְּנֵיכִי קִרִי: וַכִּנְדָה תַחְתִּי
 בְּנוֹתָר: פ ח וַיְהִי הַיּוֹם וַיַּעֲבֵר אֱלִישֶׁע
 אֶל־שׁוֹנִם וְשָׁם אִשָּׁה גְדוֹלָה

לָהּ מְנִיא וְהִיא מְרִיקָא
 מְשַׁחָא: וַיְהוּהוּ כַּמְשָׁלִם
 מְנִיא וְאָמַרְת לְבָרְהָ
 קָרִיב לִי עוֹד מְנִיא
 וְאָמַר לָהּ לִית עוֹד
 מְנִיא וּפְסַק מְשַׁחָא:
 וַאֲתַת וְחִוִּיאַת לְבָנֵיא
 דִּי וְאָמַר אֲזוּלִי זְבִינִי
 יַת מְשַׁחָא וְשִׁלְמִי לְמָרִי
 חוֹבְתִיךְ וְאֵת וּבְנִיךְ
 תַתְּפָרְנִסִין מְדִישַׁתָּאֵר
 ח וְהוּהוּ יוֹמָא וַעֲבַר
 אֱלִישֶׁע לְשׁוֹנִם וְתַפְּנִן
 אֶתְתָא דַחֲלַת חָטָאִין

ואתקיפת ביה
 לחמא ויהוה
 מעדוהו מתפני
 למיכל
 מאמרת לבעק
 פען ידענא אר
 דיי קדישא הוא
 לותנא תדירא:
 פען עלית פתלו

אמוסה של אבישג ה
 לשון הוזה, הו

ט) אישה. בעלה:

איש קדוש, ואין כ
 (ברכות י:): עובר.

בעלת נכסים ובעלו
 אבישג השונמית
 ויונתן תרגם דחלת
 היה ידוע אלישע
 וקדוש, ואף על פי
 ידעה ולא קודם זה
 צריך לנו לעשות
 ידעתי כי איש אל

ח) ותחזק בו לאכ
 שכתוב ותחזק ו
 כנה. ר' זעירא ורי
 שגורמת לתחיית המו
 ידי שהאכילה את א
 על ידי שהאכילה א

ט) כי איש אלהיו
 עצמו מן הערוו
 אישה וגו' קדוש הו
 מן
 נעשה נא עלית
 אמר: עליה חרטה

רש"י

ממקומו. מדרש אגדה שמעמי: (ה) הם מגישים
 אליה. הכלים: (ו) ויעמוד השמן. מלנוח עוד.
 ומדרש אגדה צ"ר (פרק לה) הוקיר שער השמן:
 (י) ותבא ותגד וגו'. זאת ליטול ענה, אם

מצודת דוד
 תזוז האסוך ממקומה, על כי האסוך נעשה כמעין
 ואין מדרך המעין לזוז: (ה) הם מגישים. את הכלים
 הריקים, כי היא לא זזה ממקומה עם האסוך: (ו) הכלים. אשר שאלה: הגישה וגו'. כי לא ידעה אשר
 כבר נתמלאו כולם: ויעמוד השמן. לא היה נשפך עוד: (ז) בנותר. בדמי השמן על דמי החוב: (ח) וידי
 היום. רוצה לומר בא היום אשר עבר אלישע אל שונם: אשה גדולה. אשה חשובה:

רד"ק

שתסלקי אותו ממקומו ושימי כלי הריק תחתיו, וכן
 לכל כלי וכלי. ובאמרו לה והמלא תסיעי הודיעה
 שלא תזוז היא ממקומה והאסוך בידה, כי מעשה
 נס לא יהיה אלא במקום שהתחיל בו: (ה) מִיצַקֶת.
 כתוב ביו"ד על דרך הכתובין ביו"ד, מבנין הפעיל
 מאין תמורה, כמו מטיבים את לבם (שופטים יט כב),
 וקרי ביו"ו על דרך הרוב בבנין הפעיל מנחי
 הפ"א, שמומרת בהם היו"ד ביו"ו: (ו) ויהי כמלאת
 הכלים. באגדה ובתרגום של תוספתא והוה כמשלם
 מניא ואמרת לבנה קריב לי עוד מאני תבירי
 דחספא, דמאן דיגור על מאנין ריקנין דימלון יגור
 על מאני תבירי ויחסינו ירוס לריוו חספא

ברוך הוא, ועמודא דמישחא טייף על כולהון עד
 דשלימו כל פסקי מאנייא, אמר ברא לית עוד מנא,
 ושמע עמודא דמישחא ופסק: (ז) ושלמי את נשיכי.
 ושלמי למרי חובותיך. ובתוספתא וכד אתרחיש לה
 ההוא ניסא, אמרת ליה לנביא דה' אית עלי עשור
 מהאי מישחא או לא, אמר לה בעליך זן נביאיא
 דה' במילתא דליכא עליה עשורא, ואף את לית על
 משחך עשור דמן ניסא הוא. הדרה ואמרה ליה מה
 נעביד מבני דאחאב אי שמעי עלי ואנסי לי, מתיב
 ואמר לה דסגר פומא דכלבי דמצרים ועתיד למיסגר
 פום אריותא דדניאל, יטמטם עינוהי דבני אחאב

א"ל ר' אלעזר שפיר קא אמרת טוב אמרת. אמר ליה ר' אלעזר מאי עבדתך מה מעשירי אמר ליה קרינא דרדקי באתרי מלמד תינוקות אני במקומי. השתא אתא ר' יוסי דכפר חנין למתא וסליקו לון מגבאי ואותבו לון לגביה עכשיו בא ר' יוסי מכפר חנין לעיר, וסילקו התינוקות ממני והושיבו אותם אצלו והוון יהבין לי כל בני מתא אגרא כההוא זמנא דרדקי הון גבאי וכל בני העיר היו נותנים לי שכרי באותו זמן שהיו התינוקות אצלי ואסתכלנא בנפשאי דלא אתחזי לי לאתהני מנייהו למגנא והתבוננתי בעצמי שאין ראוי לי שאקנה מהם בחינם ואגירנא גרמאי בהדי דהאי חכים והשכרתי עצמי אל חכם זה. אך"א ברכאן דאבא אצטריכו הכא ברכותיו של אבי צריכים כאן קמו אתו קמיה דר"ש קמו ובאו לפני רשב"י והוה יתיב ולעי כל יומא קמיה דר"ש והיה יושב ולומר כל היום לפני רשב"י. ויומא חד הוה עסיק בנטילת ידים קמיה יום אחר היה עוסק בנטילת ידים לפניו. אמר, כל מאן דלא נטיל ידיו כדקא יאות כל מי שאינו נוטל ידיו כראוי אע"ג דאתענש לעילא אתעניש לתתא אע"פ שנענש למעלה, נענש גם למטה. ומאי עונשיה לתתא ומה עונשו למטה דגרים ליה לגרמיה מסכנותא שגורם לעצמו עניות כמה דעונשיה כך הכי הוא זכי מאן דנטיל ידיו כדקא יאות וכמו העונש כך הוא השכר למי שנוטל ידיו כראוי דגרים לגרמיה ברכאן דלעילא דשראן ברכאן על ידיו כדקא יאות ואתברך בעותרא שגורם לעצמו ברכות מלמעלה שהברכות שורות על ידיו כראוי ומתברך בעושר. לבתר אקדים ר"ש אח"כ הקדים רשב"י חמא ליה דאנטל ידיו במיא ונטיל לון בשיעורא סגייא דמיין ראה אותו נוטל ידיו במים ונטל אותם בשיעור גדול אך"ש מלא ידיו מברכותיך. וכך הוה וכך היה מההוא יומא ולהלאה אתעתר ואשכח סימא והוה לעי באורייתא ויהיב מזונא למסכני כל יומא והוה חרי עמהון ומסבר לון אנפין גהירין מאותו יום והלאה נתעשר, מצא מטמון והיה עוסק בתורה, ונתן מזונות לעניים כל יום והיה שמח עמהם ומסביר להם פנים. קרא עליה ר"ש קרא עליו רשב"י ואתה תגיל בה' בקדוש וגו'.

ענין נטילת ידים בשחר וכתב הרמ"ק בסידור שלו תפלה למשה לאחר שמביא מאמר הוה מפרשת וישב וכתב שם, ונקטינן מינה ששה דברים. א. כי בשעה שהאדם יושן, רוח רעה שורה על כל הגוף. אמנם בחזרת הנשמה מטהרת הגוף ונשארת הטמאה בדים בלבד. וזה ע"ד ענין המת שרוח רעה וטמאה שורה עליו וכו' אך אין ראוי לברך ברכת המחזיר נשמות עד שירחץ ידיו ויהי כל גופו חי כי עייני הודים מתות במיתה וטמאה. ב. לא יעביר ידיו על עיניו, ולא וקא על עיניו והוא הדין לחושט שמעלה פוליוס. ג. וקט עיניו משום דשלטא עין רעה. ג. צריך שני כלים, אחד שנוטל ממנו להתקדש והוא כנגד המלכות הנקראת כלי וממנו המים מימי השפע להטהר. והשני שמקבל בו המים הטמאים חלק חיצוני והוא אשת נזונים. ד. שלא ישפוך המים בבית שלא ינוק, ועוד שלא ישתמש באותם המים מן הטעם עצמו. ה. שלא יכרך עד שיהיה ידיו כדי שלא יטלו החיצונים חלק בברכה זו. ו. שלא יטול ידיו מיד מן שלא נטל מפני שאינו נטהר, שהרי המטהר עצמו טמא. ומים מגולים אינם ראויים לנטילה מפני שהם טמאות מנגיעת נחש החיצוני שמפגל בקרשים, וכבר פירשו המפרשים שאין גילוי בזמן הזה. וכן אין קדושה בזמן הזה מידה כנגד מידה. וצריך שיטפוך המים ביד שמאל על יד ימין שבוה מגביר יצר טוב על היצר הרע. ולוקח הכלי ביד ימין, ונתנו ביד שמאל ואו שופך המים על יד הימנית. וכוה מכניע את השמאל ומגביר הימין. ע"כ מסידור תפלה למשה מהרמ"ק.

אחר הדברים האלה היה דבר ה' אל אברם וגו'. ר' יהודה פתח אני לדודי ועלי תשוקתו שה"ש ז' הא אוקמוה הרי העמידוהו אבל באתערותא דלתתא אשתכח אתערותא לעילא דהא לא אתער לעילא עד דאתער לתתא בהתעוררות התחתון ימצא התעוררות העליון, שהרי לא יתעורר העליון עד שיתעורר התחתון וברכאן דלעילא לא משתכחי אלא במה דאית ביה ממשא ולא היה ריקניא והברכות מלמעלה לא נמצאות. אלא כדבר שיש בו ממש. מנלן מנין לנו מאשת עובדיהו דאמר לה אלישע הגידי לי מה יש לך בבית מלכים ב' ד' דהא ברכאן דלעילא לא שריין על פתורא ריקניא ולא באתר ריקניא שהרי הברכות העליונות אינן שורות על שולחן ריק ולא במקום ריק מה כתיב ותאמר אין לשפחתך כל בבית כי אם אסוך שמן. מאי אסוך. אלא א"ל שיעורא דהאי משתא לאו איהי אלא כרי משיחת אצבעא זעירא אמרה לו, שיעור השמן הזה אינו אלא כרי משיחת אצבע קטנה אמר לה נחמתני, דהא לא

נ פ ש ביאור המאמר ידיד

אחר הדברים האלה וכו' באתערותא דלתתא אשתכח אתערותא לעילא וכו' בהתעוררות התחתון ימצא התעוררות העליון, שהרי לא יתעורר העליון עד שיתעורר התחתון וברכאן דלעילא לא משתכחי אלא במה דאית ביה ממשא ולא איהו ריקניא והברכות מלמעלה לא נמצאות. אלא כדבר שיש בו ממש ולא על רבר ריקן, כי כל דבר ריק מורה על שליטת הרקים דהיינו החיצונים. מנלן

נסר גכהו
 24 יאנו 1925

ידענא היאך ישרון ברכאן דלעילא בדוכתא ריקניא שלא ידעתי איך ישרו הברכות העליונות במקום ריק אבל השתא דאית לך שמן אבל עכשיו שיש לך שמן דא הוא אתר לאשתכחא ביה ברכאן זה המקום להמצא בו ברכות מנלן דכתיב כשמן הטוב וגו' תהלים קל"ג וסיפיה מה כתיב ובסופו מה כתוב כי שם צוה ה' את הברכה חיים עד העולם. ובאתרא דא שראן ברכאן ובמקום זה שורות הברכות. ואי תימא כטל חרמון שיורד על הררי ציון ולא כתיב שמן אלא טל, אלא איהו שמן ואיהו טל הוא שמן והוא טל ההוא טל שהטיל הקב"ה מהשמן העליון שהשמן הזה יוצא לצד נפק לסטרא ד'מינא הטל ההוא זה שהטיל הקב"ה מהשמן העליון שהשמן הזה יוצא לצד ימין. תרין אינון שנים הם יין ושמן. ואזלו לתרין סטרין והולכים לשני צדדים יין לסטר שמאלא ושמן לסטר ימיןא יין לצד שמאל ושמן לצד ימין ומסטרא ד'מינא נפקי ברכאן לעלמא ומתמן אתמשח מלכותא קדישא ומצד ימין יוצא ברכות לעולם, ומשם נמשח מלכות הקדושה ובגין דשמן הזה אתתקן לתתא בקדמיתא ומשום ששמן היה מתתקן למטה מתחילה שמן אודמן לעילא אריקו דברכאן שמן הודמן מלמעלה,

המשכת הברכות.

ת"ח מאתערותא דהאי שמן דלעילא כא וראה, מההתעוררות דלעילא של השמן הזה קאי לארקא על דוד ושלמה עומר להריק על דוד ושלמה לאתברכא על בנוי לברך את בניהם. מנ"ל מאין לנו דכתיב ויעמוד השמן. כתיב הכא ויעמוד וכתיב התם ישעיה י"א שורש ישי אשר עומד לנס עמים. ת"ח משלחן רלחם הפנים דברכאן

ידיד ביאור המאמר נפש

לחרין סטרין והולכים לשני צדדים יין לסטר שמאלא ושמן לסטר ימיןא יין לצד שמאל ושמן לצד ימין ומסטרא ד'מינא נפקי ברכאן לעלמא ומצד הימין יוצאים ברכות שלימות. להלן נותן טעם נוסף מדוע דוד הוכיר שמן ולא יין. ואמר ומתמן ומשם, כלומר, מהשמן שהוא בצד ימין אתמשח מלכותא קדישא ומשם נמשח מלכות בית דוד בשמן הקודש שמן המשתה ולכן דוד הוכיר רבר הנאות לו. כעת תחור למה שראינו למעלה שאלישע המשיך אליה את הברכה משמן, וצ"ל מדוע לא נמשכה הברכה מיין, ועונה ובגין דשמן הזה אתתקן לתתא בקדמיתא ומשום ששמן היה מתתקן למטה מתחילה שמן אודמן לעילא אריקו דברכאן שמן הודמן מלמעלה, המשכת הברכות.

ת"ח חזר לתת טעם נוסף מדוע דוד נקט שמן ולא יין, לפי שרוד היה צריך לשמן לארקא על בנוי. מהרא"ג. מאתערותא דהאי שמן דלעילא בא וראה, מההתעוררות דלעילא של השמן הזה, ר"ל הרי ראינו ששורש השמן הוא בחכמה, ואומר כי ירירת השפע הזה בא מהתעוררות העליונה למעלה בחכמה. והשפע הזה קאי לארקא על דוד ושלמה עומר להריק על דוד ושלמה לאתברכא על בנוי להמשיך את השפע הזה על בניהם. מנ"ל מאין לנו שהשמן הזה ימשך לבניהם דכתיב ויעמוד השמן ויעמוד לשון עמוד, לשון קיום. ומכאן ראה אל ההתעוררות וכאן מביא ראייה שהשפע ימשך למטה כתיב הכא אצל אלישע הנביא ויעמוד השמן וכתיב התם בישעיה פרק י"א שורש ישי אשר עומד לנס עמים ולומר בגזירה שוה מה שם בספרי ישעיה מרבר

דא שראן ברכאין. מנלן דכתיב כשמן הטוב וגו' ובאתרא דא שראן ברכאן ובמקום זה שורות הברכות. כלומר, הגם כי שם צוה ה' את הברכה, לא אהדר אשמן אלא אטל כדקאמר בסמוך. מכל מקום, ובאתרא דא דהיינו השמן, שראן ברכאן ואי תימא כטל חרמון וכו' ובסוף הפסוק כתוב כי שם צוה ה' את הברכה ולא כתיב שמן אלא טל א"כ משמע שמקום הברכות הוא בטל ולא בשמן, לא קשיא אלא איהו שמן ואיהו טל הוא שמן והוא טל ושניהם ענין אחד הוא. ומסביר ההוא טל ההוא איהו דאטיל קב"ה הוא שהטיל הא"ס ב"ה ממשחא עלאה מהשמן העליון, הוא החכמה ששם יש השמן הטוב ומשם יוצא גם הטל. וז"ל הרא"ג: והענין כי השפעת ג"ד היא אחת ששלשתן חשובות כאחת, אבל כפי מקום ירידתה כך תקרא. היורדת מן החכמה דרך ימין נקרא שמן. היורדת מהבינה מצד שמאל נקראת יין. היורדת מהכתר דרך קו האמצעי נקרא טל כמ"ש ראשי נמלא טל. ולכן הוכיר בה שיוורד על הררי ציון דרך הקו האמצעי כי כן ציון הוא ביסוד סוף הקו האמצעי. וכן ט"ל עולה מילוי יה"ו שהקו האמצעי כולל ג' הקוים. עכ"ל. דההוא שמן נפק לסטרא ד'מינא שהשמן הזה יוצא לצד ימין, יין לצד שמאל והטל באמצע כנ"ל. והטעם שהיין הוא בשמאל אע"פ שהוא משמח, כי בסופו יש עוצב ואין ברכתו ברכה בעצם. אבל מטטרא ד'מינא נפקי ברכות בעצם בלי שום עוצב ורוגו כלל. ואכן מה שנאמר בפסוק כי שם צוה ה' את הברכה, הולך על השמן והטל שמהם יוצאות ברכות בעצם. וז"ש תרין אינון שנים הם, ר"ל שני סוגים של שפע הם יין ושמן. ואזלו

אתערותא דלתתא, אתערות דלעילא יודע מאמר הוורד הקדוש דר אייתי רוח ואמשיך רוח וכו'. ופירש הו כסידור דף קס"ג ע"ב וז"ל: שאין ש ירדה והמשכה מלמעלה למטה כי אם או שהיתה התעוררות לאותה הממש בתחילה מלמטה דוקא. והוא ע"י העל מ"ג דאתרל"ת דוקא הוא המעו אתערל"ע כידוע. ודוגמא לדבר דהי כהיכלות התעוררות דאת זה לעומת זה ונו אנו מוצאים שאי אפשר להם להביא ש המשכות רוח מלמעלה כלתי שיעור תחילה מלמטה. וכמו שאנו מוצא כבלעם עשה כשפיו במס"ג וכו' כמ' בוורד רמסם יש ללמוד ק"ו למי דקדושה וכו' ע"ש. והיינו המאמר מש דרוח אייתי רוח וכו'. ועוד כתב שם פ"א וז"ל: הענין הוא דלוח הטעם נותן עיקר התורה והמצוה, כי ע"י המצו המעשיות נמשך האור והשפע מבח' יו' דחכמה. והטעם הוא לפי שידוע ענ המצות שהן נקראות בח' כלים מבלי שונים להיות בהם ועל ידם בח' גילוי א אי"ס למטה כמו ע"י מצות התפילין והטל נמשך מבח' מקיפים ופנימים רמז העליונים וע"י מצות הצרקה מבח' התג העליון וכו'. ויש מצות שהן בבח' רגלי ויש מהן בבח' ידים וכו' כמ"ש בספ הקבלה. והוא מ"ש בוורד דברוך כג נקראות ומ"ח מ"צ אברין רמלכא. וע"י האבר הנשמי הנה הוא בח' כלי להגב אור וחיות הנפש בתוכו וכו' ועל ידו נמש אור הנפש וכו', כמ"כ כללות כל רמ' מ"ע נקרא רמ"ח אברים רמלכא עילא שהוא בח' איש העליון, וכמו ע"מ (ו דרך משל) בטיפה שבכוח שמתפשט אה"כ ברמ"ח אברים, כמ"כ בחי' מוח העליונים שמקבלים הארה מלמעלה ואור הארה מתפשט ע"י עשיות המצו המעשיות למטה בכל רמ"ח אברים דמלך למעלה. והוא ענין גילוי רצונו וחכמו בכלל שמלוכת ביד דחכמה תחיל ואה"כ מתפשט ומתחלק בכל רמ"ח אברי דהיינו רמ"ח מ"ע שלמעלה כאמרנו אש קדשנו במצותיו, מצותיו דוקא. ועוד בה שם דף פ"ד ע"ב בסופו וז"ל: כידוע שי ב' מיני אתרל"ע: א. אתערל"ע הבא ע אתרל"ת והוא כל מה שמצינו ביחודי העליונים רמ"ח וכו' מ"ד ומ"ג שהתוספ והגרעון אור הגילוי חלוי במעט התחתונים וכמ"ש בע"ה. ב. ויש אתרל" שלמעלה מזה הרבה, והוא שאינו תל במעשה התחתונים כלל ואינו בא ע אתרל"ת כלל והוא כענין שהיה אתרל" לפני כל השתלשלות דאבי"ע כמו כאש עלה ברצונו הפשוט וכו' שלא היה זה העלאת מ"ג כלל מלמטה כמ"ש בע"ה ו לפי שחפץ חסד הוא וכו'. וער"ו יש עכשיו בחי' אתערל"ע שאין העלאת מ ביכולתה להגיע אליה כלל עד שתעור אותה וכו' אלא רק מעצמו מתעור ומעלתו גבוה הרבה מההתעוררות שע העלאת מ"ג וכו'.

פרשת מקץ

והיה מקץ שנתים ימים ומא, א. במדרש (כ"ד פט, א) אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו זה יוסף, ולא פנה אל רחבים וגו' (תהלים מ. ה), על ידי שאמר לשר המשקים (לעיל מ. יד) כי אם זכרתני [הגו'] והזכרתני, נתוסף לו שתי שנים כו', הובא בפרש"י פרשת וישב (שם, כג). ותמה היפה תואר (פמ"ב) מה המא בזה, וכי אינו ראוי לאדם להשתדל בדרך טבע בדרכי אנושי, והלא אמרו (פרי ראה קכג) יכול יהא יושב ובמל, תלמוד לומר (דברים מו. יח) וברכך [וגו'] בכל אשר תעשה. ועיין בנזר הקודש (פמ, ב ד"ה ד"א):

והנראה לי על פי מה דהקשה הבית יוסף (אור"ח ר"ס תרע) למה קבעו שמונה ימי הנוכה, הלא היה בו להדליק יום אחד. ותירץ המ"ז (שם פק"א) על פי הוזהר (לך פה) על הפסוק (מלכים ב. ה) מה יש לך בבית, דברכתא דלעילא לא שריא באתר רקניא כו', אם כן למפרע אנו רואים שנעשה נס ביום ראשון, דאלו נדלק כל מה שהיה בלילה הראשונה לא היה מקום לנס לחול על שום דבר, ע"כ דבריו. ובספר אפיקי יהודה דרוש מי מריבה (דרוש יט את טו) דחה זה, כי דברי הוזהר אמורים בענין הנעשה על ידי ברכת צדיקים, כי לא אל הוא לברוא בריאה חדשה יש מאין, לזה צריך דבר מה, אז יכול איש צדיק להצמיח על ידו כח הצמיחה עדי יפרוץ לרוב. אבל הנס הנעשה על ידי השי"ת לבדו, אשר ברא יש מאין המוחלט, לו הכח שיהיה נדלק השמן ביום הראשון לגמרי, ועם כל זה היה שמן בפך בריאה יש מאין, ולא נודע אם היה נס ביום הראשון, ע"כ דבריו ז"ל:

ואני אומר הן אמת כדבריו כי השי"ת ודאי ביכולתו לעשות נס מבלעדי דבר מה, ועם כל זה צדקו כאן דברי המ"ז, והוא על פי מה שכתב הוא עצמו (אפיקי יהודה) שם למעלה (אות טו) וז"ל, ונאמר כי כמו שהחליטו חז"ל (וזהר מקץ רא) לא עביד קודשא בריך הוא ניסא למגנא, כלומר אם אפשר שתמשך הפעולה המכוונת ממנהג העולם וטבעו, אין צריך נס על פי שידוד מערכה. הוא הדין והוא הטעם אם אפשר שתמשך איזה פעולה מכוונת ע"י טבע מיוחד אשר בסגולת אדם המיושר (והוא לחול הברכה על דבר מה), אז אין הנס המיוחד צריך לעורר על ידו בריאה חדשה, כי גם בזה אמרינן לא עביד קודשא בריך הוא ניסא למגנא, עכ"ל. ולפי זה יותר מסתבר לומר שהיה נס ביום א' כי נשאר דבר מה ועל זה חל הברכה בשאר הימים, מלומר שלא היה נס כלל ביום ראשון וחל הברכה על יש מאין, כי למה לו להקב"ה לעשות נס כזה לברוא יש מאין בשאר הימים אם אפשר לעשות נס שאינו גדול כל כך, היינו שיהיה הנס גם ביום ראשון על בחינת יש שישאר דבר מה ועל ידי זה היה ממילא הנס בשאר הימים, כי זה הוא למעוטי בנס עדיף. הנס כי לפי זה היה נס גם ביום ראשון, עם כל זה נגף הנס קטן מאלו היה בבריאה מאין, ולא עביד קודשא בריך הוא נס כזה למגנא. אלא ודאי כי האמת שנשתייר ביום ראשון, והיה הנס ביום ראשון, והבן:

ועל כל פנים זה אמת כי על ידי השי"ת בעצמו אין צריך דבר מה, כי הוא בורא יש מאין. וכמדומה שכן כתב גם בספר יד יוסף (פ"ר מקץ דרוש א), ומפרש בזה הפסוק (לעיל לפ

כרג"ל ל יקו"מ יגזג ט"א קו"מ צ"מ
אל"ז בק"ק סי"ט

נג) אין שר בית הסהר ראה את כל מאומת בידו (כלומר שלא היה בידו שום דבר), כאשר ה' (לבדו) אתו, ואם כי לא היה בידו מאומה, עם כל זה) ואשר הוא עשה ה' מצליח, כי הוא בורא יש מאין. וכהאי גוונא כתב בספר אמרי אש (פתיחה לאו"ה, ד"ה ואני) שזה פירושו הכתוב (תהלים קכא, א-ב) "מאיך" (מאפס) יבוא עזרי, כי עזרי מעם ה' וגו'. ועיין מה שכתב מוזה"ה בספר ישמח משה פרשת וישב (ד"ה עוד ביאור על דברי רש"י) לפרש ויהי ה' את יוסף וגו' (לעיל למ, כ-ג), כי נסים נסתרים באים מכח שם שד"י, אבל נסים הבאים משם הוי"ה ב"ה הם נסים נגלים בלי מכסה הטבע (ראב"ע שמות יג), וזהו שנאמר ויהי הוי"ה את יוסף ויהי איש מצליח וגו' (כלומר שהצלחתו היתה באתגליא, ולא מכוסה בטבע, על כן) וירא אדניו (הצלחה זו, ומפרש) כי הוי"ה (דייקא) אתו, שמוזה בא נסים נגלים, על כן ראה, עיי"ש:

ומעתה אני אומר דמה שצריך לעשות איזה השתדלות ותחבולה בדרכי אנושי, היינו כדי שיהיה מעשה השי"ת וברכתו עליו גם מכוסה בטבע. והיינו מי שמושגה בכח שם שד"י, אבל מי שמושגה בכח שם הוי"ה ב"ה נסים נגלים המהוה יש מאין, אין צריך שום דבר, ואין צריך לעשות שום תחבולה וסכה, כי אם לבטוח בהוי"ה בלי שום סבה ותחבולה בעולם. ועל כן, אם אמנם הותר לאדם לעשות תחבולה, זה לסתם בני אדם, אבל יוסף הצדיק אשר עליו נאמר אין שר בית הסהר ראה את כל מאומה בידו כאשר ה' אתו וכפירוש היד יוסף הנ"ל, וכדברי מוזה"ה שהיה מושגה בכחינת הוי"ה נסים נגלים, הוא אינו צריך שום תחבולה. וזהו שאמרו אשרי הגבר אשר שם הוי"ה מבטחו זה יוסף, כי בטחונו היה תמיד בכחינת הוי"ה המהוה יש מאין, וגם עתה לא פנה אל רהבים, רק עשאן סכה

ותחבולה בדרכי אנושי, רק על ידי שאמר לשר המשקים כי אם זכרתני [וגו'] והזכרתני נתופף לו שתי שנים, כי הוא, לפי הנהגת השי"ת אתו כנסים נגלים בכחינת הוי"ה יש מאין, לא היתה צריך לשום תחבולה ועשות סכה, והבן:

ועל פי זה פירשתי (פר' לך ד"ה ויראה) הא דכתיב (במדבר יג, כ) שלח לך, פירש רש"י לדעתך. והוא על פי המבואר שם בספר אפיקי יהודה (אות יח) שזה היה ענין חטא משה כמי מריבה, כי השי"ת אמר (במדבר כ, ה-ז) ודברתם אל הסלע לעיניהם ונתן מימיו, ואל שיתן מים שלו הנתונים בו בטבע ולא ישאף בו שום טיפה, ואחר העזיבה ונתינת מימיו והוצאת להם מים מחדש מן הסלע, בכחינת יש מאין. אבל משה רבינו לא רצה להטריח את קונו בכריאה חדשה יש מאין, וחפץ היתה שיהיה דבר מה שתחול עליו הברכה, על כן לא גירש המים המועטים הטבעיים מתוך הסלע, ואז לא היה כריאה יש מאין, ועל כן נקרא את הסלע, הכנים בו פעולת הגידול והצמיחה, ויצאו מים רבים מן המועטים, ע"כ דברנו. נמצינו למידין כי משה לא היה רוצה להפריח את קונו בכחינת כריאה יש מאין, רק שיהיה דבר מה שתחול עליו הברכה, והיינו שיהיה גם בכחינת אתכסיא. ולכך רצה לשלוח מרגלים, היינו עשות סכה ותחבולה שעל זה יהול מעשה השי"ת ונסיו בכחינת מכוסה בטבע. וזהו שנאמר וידבר הוי"ה אל משה לאמר שלח לך, לדעתך דייקא, שאתה חפץ שיהיה גם באתכסיא דבר מה, כמו שראיתו בענין הסלע, ועל דרך זה שלח מרגלים, סכה ותחבולה לחול עליו ברכתו. אבל באמת לדין אינו צריך, כי הלא ויתורו את ארץ כנען אשר אנכי, היינו בכחינת הוי"ה האמור, נתן, בכחינת יש מאין, ואין צריך מרגלים, והבן זה:

L

עוד שם
מקץ
המהלכים
השני קהלת
למה נתום
סרעה ויתו
ההגים המה
עמית לזה ה
שאמרו שנ
על ידי חלוב
שם שהיה ע
זכרתני.
והנראה י
צדקה כי
להגלות, נב
משפט עוי
שאמרו ויל
הדין למדת
(פרכות נד) ד
על הטובה,
היל כאותו
הטובה, כי
החמא לסנ
לטובה, בוד
ונעשה כמו
איש גם זו,
ואין לך רע
זו לטובה, נ
אבינו, כד
וחו שנאכ
כחינת דין
צדקה, ר"ל
רחמים, כבי
כ"י (ראש הש
לטובה, עוץ

ואין לנו רשות להשתמש בהם אלא לראותם בלבד, כדי להודות ולהלל לשמך הגדול על נסיוך ועל נפלאותיך ועל ישועתך. ויש לדקדק באומרו על ידי כהניך הקדושים דמאי נפקא מינה בהודאה על ידי מי נעשה הנס, גם מהו הקישור למאמר וכל מלות שמונת ימי חנוכה, ועוד ו"ב למה מזכירין בכלן הלכה זו שאסור להשתמש לאורה.

ו"ב בהקדם קושיית הבית יוסף (אורה חיים סימן עח"ר) למה קבעו חנוכה שמונה ימים, והרי שמן שבפך היה בו כדי להדליק יום אחד, נמלא שלא נעשה הנס אלא שבעה ימים.

והיריץ הטורי זהב (או"ח תר"ע סק"ח) על פי מה דאיתא בזה"ק (יחזו דף פז:) על אמרת אלישע (מלכים ב ד ג) מה יש ליכי בבית, שאין הקב"ה עושה גם ליחן ברכה אלא במה שיש כבר בעולם, ואפילו הוא דבר מועט נותן בו ברכה להרבות המטע, מה שאין כן בדבר ריקן אין שייך בו ברכה לעשות בריה חדשה. ומעתה בהכרח לריך לומר שגם צלילה הראשונה נעשה גם, דאילו היה נדלק ביום הראשון כל השמן, לא היה מקום לנס לחול על שום דבר, כי הברכה אינה שורה באחר ריקניא, ועל כרחך שגם צלילה הראשונה נשחייר ממה שהיה ראוי לדלוק, ועל אותו השויר צאה הברכה להרבות השמן, עכ"ד. אך באפיקי יהודה (דרוש מי מריבה) דחה דבריו, שאין דברי הזהר אמורים, רק בנס הנעשה על ידי ברכת לדיקים, שהם אין ביכולתם לברוא בריאה חדשה יש מאין, אבל גם הנעשה על ידי הקב"ה לבדו אשר ברא יש מאין המוחלט, לו הכח להשפיע ברכה אפילו באחר ריקניא, ואם כן אינו מוכרח לומר שנשחייר שמן ביום הראשון, והדרא קושיא לדוכתא למה קבעו שמונה ימים.

אמנם הנה הקשה מנן דודי זללה"ה בדברי יואל (לחובב אה ז) האריך הוכשר להדלקת המנורה השמן שנתרבה על ידי נס, והרי מקרא מלא דיצר הכתוב (שמות כו ט) ויקחו אליך שמן זית זך כתיב למאור, ושמן נס לא הוי שמן זית, וכדמלינו בגמרא לגבי מנחות ושתי הלחם (מנחות סט:) צעי רבי זירא, חיטין שירדו צעדים מהו, ופירשו התוס' (ד"ה חיטין) דהיינו שירדו צעדים על ידי נס, ומספקין אי קרינן ביה ממושבותיכם, והוא צעיר דלא איפשטא. והכי נמי שמן שנברא על ידי נס מן השמים אינו שמן זית ואינו כשר למנורה, עיי"ש בדבריו.

והראה לתרץ דהנה מלינו בנס השמן של אלישע (מלכים ב ד ו) אין עוד כלי ויעמוד השמן, ואמרו חז"ל בילקוט (רמז רכח) עמד שער השמן, שנתייקר השמן. וביאר מרן החתם סופר ז"ל בהשבותיו (או"ח סימן קל"ז) שכל ליטורי השמן שהיה ראוי להשפיע אל הזיתים, המשיך הניצוץ כולם לתוך כלי האשה, וממילא נתקלקלו כל הזיתים ונתייקר השמן, עיי"ש בדבריו.

וע"ל פי זה אמרנו ליישב מה שהקשה הוא ז"ל באותה תשובה, אהא דאיתא בגמרא (מגילה כז.) מאי דכתיב (מלכים ב כה ט) ואת כל בית גדול שרף באש, מקום שמגדלין בו חפלה, דכתיב (מלכים ב ח ז) ספרה נח הגדולות אשר עשה אלישע, ואלישע דעבד ברחמי הוא דעבד. וקשה מנא ליה דאלישע עשה את הגדולות בחפלה, דלמא עביד בהשבעות שמות הקודש כמו שראינו אלל כמה לדיקים. אך כד נעיין עוד שם בדבריו כן נחזה, כי השפעה הבאה בכח השבעות שמות הקודש, משנה כח עליון גבוה מעל גבוה, ושפט מליטור חדש מלמעלה, ואינו לוקח ההשפעה מליטורות המשפיעות לאחרים. ובכן כיון דחזין באלישע שלא נשפט בריאה

חדשה של שמן משאר זיתים; המקומות ונתיי על ידי השבע חפלה, ואלישע (והארכנו בזה

וכדברים הן בחפלה ותחנותי לתוך המנורה, זיתים שבעולב מיושב הקושיא שנתרבה על י ולא שמן נס, חדשה של שמן אבל כאן שמו משאר זיתים

ומעתה לך הנו השמן, כי ל לומר שהיה ל דאילו היה ה חדשה יש מל זית ואינו כש שנעשה הנס הדיקים, וב מכל הזיתים ממש וכשר הטורי זהב הראשונה, כ לדיקים אינו באלישע, ומו

ובזה נבא מדלי

כין משה - תשובה
הר"מ ל משה ט"ל קנין זכ"ל

התשועות ועל המלחמות שעשית לאבותינו על ידי כהניך הקדושים, היינו שנעשה הנס על ידי תפלות הכהנים הקדושים, שהמשיכו שמן מזיתים טהורים לחוך המנורה. ועל זה ממשיך, וכל מלות שמו"ת ימי חנוכה, כי מעשה שפיר היה הנס שמונה ימים, ואף שהיה צפך שמן כדי להדליק יום אחד, מכל מקום כיון דנס הנעשה בכח תפלות הצדיקים אינו שורה באחר ריקניא, בהכרח לריך לומר שנעשה נס גם ביום הראשון שלא נדלק כל השמן, ועל אותו שזר חל הצרכה להרבות השמן, ולכן קבעו שמונת ימי חנוכה.

ועל זה גמר לומר, הגרות הללו קודש הם ואין לנו רשות להשתמש בהם, דהנה בטעם שאסור להשתמש לאורה מלינו שני טעמים, הא' דברי רש"ל (שנה כא) שיהא ניכר שהוא נר מלוא, והב' דברי הר"ן (פ"ג דשנה) דתקוה דומיא דמנורה. ואחמור"ר זללה"ה בעניי חיים (כונת דכחה אות ד) ביאר טעם הר"ן על פי מה דאיתא בגמרא (תענית כד) דאסור ליהנות ממעשה נסים, וכיון דשמן שנתרבה במנורה היה מעשה נסים והיה אסור ליהנות ממנה, לכן תקנו דומיא דמנורה דאסור להשתמש לאורה, עכ"ד. אך לפי דברינו מקום יש לחלק ולומר דהא דאסור ליהנות ממעשה נסים הוא דוקא בנס הבא על ידי בריאה חדשה יש מאין, אבל בנס הבא בכח ברכות הצדיקים מותר ליהנות ממנה, וכדחזינן גבי אלישע שאמר (מלכים ב ד ז) לכו ימכרו את השמן ושלמי את נשייך ואת ובניך חתיי בנותי. ולזה לאחר שאמר שנעשה הנס על ידי כהניך הקדושים בכח תפלות הצדיקים, אם כן לא חל בו האיסור ליהנות ממעשה נסים, וסלקא דעתך דאמינא שיהא מותר להשתמש לאורה, לזה משמיענו שאין לנו רשות להשתמש בהם, מטעם שכתב רש"ל שיהא ניכר שהוא נר מלוא, וזהו אומרנו כדי להודות

חדשה של שמן, אלא נמשך לימורי השמן משאר זיתים שבעולם, ונחסר שמן זה בכל המקומות ונתייקר השמן, על כרחך לא היה על ידי השבעת שמות הקודש, אלא בכח תפלה, ואלישע דעבד ברחמי הוא דעבד. (והארכנו בזה בצרך משה פי' תולדות ופי' בהר).

וכדברים האלו י"ל לגבי נס חנוכה, כי
 החשמונאים הקדושים שפכו שיה בכפלה ותחנונים והמשיכו שמן מזיתים טהורים לחוך המנורה, כמו אלישע שהמשיך שמן מכל זיתים שבעולם לחוך כלי האשה, וממילא מיושב הקושיא האך הדליקו המנורה בשמן שנתרבה על ידי הנס, והא' בעינן שמן זית ולא שמן נס, דדוקא בזמן שנעשה בריאה חדשה של שמן יש מאין אז הוא שמן נס, אבל כאן שנמשך לחוך המנורה לימורי השמן משאר זיתים שבעולם, הרי זה שמן זית ממש וכשר למנורה.

ומעתה נדקו דברי העורי זהב שגם בלילה
 הראשונה היה נס שלא נדלק כל השמן, כי לפי דרכינו בהכרח אנו לריכין לומר שהיה נס חנוכה בכח תפלות הצדיקים, דאילו היה הנס על ידי הקב"ה לבדו בבריאה חדשה יש מאין, הרי הוא שמן נס ולא שמן זית ואינו כשר למנורה, ועל כרחך לריך לומר שנעשה הנס כמו באלישע על ידי תפלות הצדיקים, וברחמי הוא דעבדי שנמשך שמן מכל הזיתים לחוך המנורה, והוא שמן זית ממש וכשר למנורה, ואם כן שפיר מחרץ העורי זהב שלא נדלק כל השמן בלילה הראשונה, כי ברכה הבאה על ידי תפלות צדיקים אינו שורה באחר ריקניא כדחזינן באלישע, וממילא היה נס גם ביום הראשון.

ובזה נבא לביאור הנוסחא, הגרות הללו אנו
 מדליקין על הנסים ועל הנפלאות ועל

ה"ה בדברי
 זיך הוכשר
 על ידי נס,
 שמוה כו כ)
 זאור, ושמן
 גמרא לגבי
 צעי רבי
 ירשו החוס'
 על ידי נס,
 זיכס, והוא
 שמן שנברא
 זית ואינו
 ריו.

השמן של
 זין עוד כלי
 ז (רמז רכה)
 וביאר מרן
 ז סימן קל"ז)
 להשפיע אל
 כלי האשה,
 ויקר השמן,

זהקשה הוא
 איתא בגמרא
 כה ט) ואת
 שמגדלין בו
 ספרה נא
 אלישע דעבד
 ליה דאלישע
 דלמא עבד
 שראינו אלל
 שם בדבריו
 בכח השבעת
 גבוה מעל
 מעלה, ואינו
 שות לאחרים.
 נשפט בריאה

ולהלל לשמך הגדול, היינו שיהא ניכר שהוא נר של מנחה שבה להודות ולהלל להשי"ח על נסוך ועל נפלאותיך ועל ישועתך.

כסליו, ולפי זה נמצא שנלחן המלחמה היה ציוס השישו, ובו ציוס מלאו הפך של שמן, והדלקת המנורה צלילה הראשונה היה צליל שבת קודש.

ג

במס' שבת (דף כא:) מאי חנוכה, דתנו רבנן, כ"ה כסליו יומי דחנוכה תמימי חינוך, שכשנכנסו יוונים להיכל עמאו כל השמנים שבהיכל, וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונלחמו, בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול, ולא היה בו אלא להדליק יום אחד, ועשה בו גם והדליקו ממנו שמונה ימים. ידוע קושיית הבית יוסף (אורח חיים סימן ע"ח) למה קבעו חנוכה שמונה ימים, והרי השמן שצפך היה בו כדי להדליק לילה אחת, נמצא שלא ועשה הנס אלא בשבעה לילות.

והגב' מצואר בגמרא (מנחות פט. וברש"י שם) שזמן הדלקת המנורה היה לאחר תמיד של צין הערבים בגמר כל העבודות בצוף היום, ושיערו חכמים חזי לוג למנורה, שבהא דולקת והולכת מערב עד צוקר, דהיינו משקיעת החמה עד אור הצוקר, עיי"ש. וכן מקום יש אחי לחדש ולומר, דאף על פי שכל יום היו יכולים להתאחר בהדלקת המנורה עד סמוך לשקיעת החמה, מכל מקום בערב שבת היו הכהנים מזדרזים בעבודתם מפני כבוד השבת, והדליקו המנורה בעוד היום גדול, דהא קו"ל (ש"ע א"ח סימן רס"א ס"ב) תוספת שבת דאורייתא, וצפרט לשיעת הראשונים (הוצא צמ"ח שם סק"ע) שלריך להוסיף מחול על הקודש שעה או שחיס. והא דשיערו חכמים חזי לוג למנורה, היינו להדלקה של יום חול משקיעת החמה עד הצוקר, אבל בערב שבת שהקדימו להדליק, היו לריכס להוסיף שמן על שיעור הקצוב.

בשאלות דרב אחאי גאון (שאלתא כ"ו) כשגברו מלכי בית חשמונאי, בדקו ולא מצאו שמן אלא פך אחד שהיה מונח בחותמו של כהן גדול, ולא היה בו להדליק אפילו יום אחד, ועשה להם גם והדליקו ממנו שמונה ימים. והקשו המפאשים דהלא צדברי הגמרא מפורש להדיא שהיה בו להדליק יום אחד, ומה גם כי בשאלות עלמו כתב לעיל מיניה, דההוא לוגא דאשתכח בהיכלא, והוא ציה שעורא יומא חד, ואדליקו מיניה תמימי יומי.

ומעתה מיושצ היטב קושיית הבית יוסף, כי השמן שצפך היה בו כדי להדליק יום אחד מימות החול, וכיון דכ"ה כסליו חל אז בשבת קודש, הולרכו להדליק בערב שבת בעוד היום גדול, וזה היה הנס ציוס הראשון, שהיה דולק והולך כל הלילה עד הצוקר של יום השבת. ומיושצ גמי הסחירה צדברי השאלות, כי באמת היה בו כדי להדליק יום אחד מימות החול, אבל על אותו היום כ"ה כסליו שחל להיות בשבת, לא היה בו להדליק אפילו יום אחד, כי בערב שבת הקדימו להדליק בעוד היום גדול והולרכו להוסיף שמן על השיעור הקצוב.

וב"ר צהקדס צדרי הגאון מאסטרואולא זללה"ה צאור תורה (לחנוכה אות ג) כי מצואר צסדר הדורות דנס חנוכה היה בשנת ג' אלפים תרכ"ב, ולפי חשבון המולדות חל בשנה ההוא כ"ה כסליו בשבת, עיי"ש צדצרייו. והנה כתב המאירי (שבת כא:) שנלחן המלחמה היה כ"ד כסליו, והדלקת המנורה היה צליל כ"ה

הנרות הללו הנפלא המלחמות, שעשו הזה על ידי שמונת ימי חנו ואין לנו רשות בלבד, כדי להו נסוך ועל נפלא מה ענין להזכי ידי כהניך הקו ואנחנו חייבים ש"צ קישור או חנוכה, גם למ שאסו

ואפ"ר צהקדס (הלכות) לכל עורה הנכ להטיף על ידי עמא לחוך הש כדקו"ל (עבודה יין נסך מצרצור כל היום כולו לענין עומאה ש

ובפשטות ה מצטלין איכור רשאים לצטל לך אך כבר כתב סק"ג) דגבי מ משום דמנחות הדרא קושיא חנוכה, והלא צשמן עהור עו

מלכים ב ח נט
 אֶל־בֵּיתָהּ וְאֶל־שָׂדֶהָ: ד וְהַמֶּלֶךְ מְדַבֵּר
 אֶל־גִּחְזִי נָעַר אִישׁ־הָאֱלֹהִים לֵאמֹר
 סִפְרָה־נָּא לִי אֵת כָּל־הַגְּדֹלוֹת אֲשֶׁר־
 עָשָׂה אֱלֹהִישֶׁע: ס ה וַיְהִי הוּא מְסַפֵּר
 לַמֶּלֶךְ אֵת אֲשֶׁר־הָחִיָּה אֶת־הַמֶּת
 וְהִנֵּה הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־הָחִיָּה אֶת־בְּנֵהּ
 צִעֲקָת אֶל־הַמֶּלֶךְ עַל־בֵּיתָהּ וְעַל־
 שָׂדֶה וַיֹּאמֶר גִּחְזִי אֲדֹנָי הַמֶּלֶךְ זֹאת
 הָאִשָּׁה וְזֵה־בְּנֵהּ אֲשֶׁר־הָחִיָּה אֱלֹהִישֶׁע:
 וַיִּשְׁאַל הַמֶּלֶךְ לָאִשָּׁה וַתִּסְפָּר־לּוֹ וַיִּתֵּן־
 לָהּ הַמֶּלֶךְ סָרִיס אֶחָד לֵאמֹר הָשִׁיב
 אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לָהּ וְאֵת כָּל־תְּבוּאוֹת
 הַשָּׂדֶה מִיּוֹם עֲזָבָה אֶת־הָאָרֶץ וְעַד־

תרגום יונתן
 חקלה: ד ומלכא מליל
 עם גחזי תלמידא
 הנביא דין למימר
 אשתעי קען לי ית כל
 רכבתא דעבד אלישע:
 ה ויהי הוא משתעי
 למלכא ית דאחיי ית
 מתא והא אתתא
 דאחיי ית ברה קבלא
 קדם מלכא על ביתה
 ועל חקלה ואמר גחזי
 רבוני מלכא דא
 אתתא ודין ברה דאחיי
 אלישע: ו ושאל מלכא
 לאתתא ואשתעיאח
 ליה ומני לה מלכא
 גוזא חד למימר אחיב
 ית כל דיקה וית כל
 עללת חקלא מיזמא

רש"י

(ג) אל ביתה ואל שדה. שהחזיקו בה גולגיס:

מצודת דוד

(ג) אל ביתה. כי החזיקו בה אחרים בהיותה
 בפלשתים: (ד) כל הגדולות. כל הנפלאות הגדולות
 אשר עשה, כי לא ידע המלך מכולם: (ה) ויהי הוא מספר. בעת שסיפר למלך מה שהחיה אלישע את בן
 השונמית, קרה מקרה שכאה אז השונמית עם בנה לצעוק אל המלך בעבור ביתה: (ו) השיב. אמור
 להשיב לה הכל, ואף תבואות השדה אשר גדל בה מעת עזבה את השדה עד עתה:

מצודת ציון

(ט"ז ד ז): (ו) סריס. שר: עזבה. הניחה:

רד"ק

שהמעשה הזה אסור בישראל, היו להם למלכי
 ישראל סריסים שהיו לוקחים אותם מן הגוים ההם,
 או שהיו סריסים מחמת חולי. והם בבתי המלכים
 כדי לעמוד בפני הנשים, כמו שכתוב סריס המלך
 שומר הנשים (אסתר ב ט): מיום עזבה. מקור
 העיין נקרא בקמ"ץ חט"ף והה"א רפה, ומשפטה
 כמפיק:

מזה הפסוק כי יש חזקה לבורח, כיון שהיתה
 צריכה למלך להחזיר השדה והתבואות, שמע מינה
 כי אותם שהחזיקו היו להם דין חזקה: אל ביתה
 ואל שדה. כמו על וכמהו רבים אל במקום על,
 וכן הוא הבא אחר זה צעקת אל המלך על ביתה
 ועל שדה: (ו) סריס אחד. כתרגומו גוזא חד, והוא
 סריס כמשמעו שנכרתו ביציו. ואף על פי

מדרשיו חז"ל

(ז) ויאמר גחזי וגו'. מפני מה נענש גחזי, מפני שקרא לרבו בשמו, שנאמר ויאמר גחזי אדוני המלך וגו' אשר
 החיה אלישע. (סנהדרין ק.).

תהלים קה תקמט
 לו שִׁיחוּ בְּכָל־נַפְלְאוֹתָיו: גִּתְהַלְלוּ בְּשֵׁם
 קְדְשׁוֹ יִשְׂמַח לֵב | מִבְּקִשֵׁי יְהוָה: דִּדְרָשׁוּ
 יְהוָה וְעֲזֹו בְּקִשׁוֹ פָּנָיו תִּמְיֵד: זֶה זְכוּרוֹ →
 נַפְלְאוֹתָיו אֲשֶׁר־עָשָׂה מִפְתּוֹ וּמִשְׁפְּטֵי־פָיו: L
 ו זֶרַע אֲבָרָהֶם עֲבָדוּ בְּנֵי יַעֲקֹב בְּחִירוֹ: ז הוּא

תרגום
 קדמוי זמרו קדמוי
 מלילו בכל פרשותיה:
 שבתו בשום קודשיה
 יחדיו לכהון דתבני
 אולפן מן קדם יי:
 ד תבעו אולפנא דיי
 ואוריתה אקבילו אפוי
 ה אדברו תדירא:

תרגום
 טוב ליתיהון
 שי ית שמא דיי
 א שבתו קדם יי
 שמייה הודעון
 עובדוי: ב שבתו

פרשותיה די עבד תמהוי ודיני פמיה: ו זרעא דאברהם עבדיה בני יעקב בחירו: ז הווא יי
 רש"י

ל גדולתו: הודיעו

(ג) התהלל בשם קדשו. התפללו צמחו סס קדשו, שיש לכס פטרון כמוהו. התהללו, פרונוטיין וו"ש
 מצודת דוד

תוב, והעד כי עם
 וטעם קראו בשמו
 יקרא שם בשם ה'
 דו. בפיקס: זמרו.

שיחו. דברו בתמידות בכל נפלאותיו: (ג) התהללו. שבתו את עצמכם להתפאר בשם קדשו אשר יורה על יכלתו: ישמח לב. למען שישמח לב כל אחד ממבקשי ה' בשמעו כל אלה: (ד) ועזו. דרשו להראות

דר זרע אברהם עד
 שני המזמורים זה
 ין, וכן אמרו אלה
 הארון, עד שהביא
 מר הודו לה'. דברי
 מו. להתפלל אליו,
 , וזהו טעם הודיעו.
 ללל בפלשתים על
 פה ובכלי:

אבן עזרא

בכינור: שיחו. לאחרים: (ג) התהללו. הטעם כי אין לשון שנקרא השם הנכבד בו רק כנגד מעשיו חוץ מישראל, על כן התהללו. גם ישמח לב המבקשים זה השם שלא ידעוהו: (ד) דרשו. ישרת אחר דרשו ה' ודרשו עזו, כמו ויתן לשבי עזו (לעיל ע"ז ס"א) והוא הארון. והמפרש ועזו כמו בעזו איננו נכון,

רד"ק

שיחו בכל נפלאותיו. גם השיחו זה לזה בכל נפלאות הארון ונפלאות אחרים שעשה עמכם: (ג) התהללו. אתם תוכלו להתהלל על כל העמים בשם קדשו הנקדש עליכם כמו שנקדש בדבר הארון, ועל כן ישמח לבכם שאתם מבקשי ה'. או כל מבקש ה' ואפילו מן האומות ישמח לבם בשם ה' בבקשם אותו: (ד) דרשו. הארון נקרא עזו, כלומר דרשו משכן הארון ושם התפללו לפניו, וכן בקשו פניו שתתפללו לפניו תמיד: (ה) זכרו. בלב נפלאותיו ומופתיו שעשה האל במצרים ובמדבר ומשנכנסו לארץ, וכן בדבר הארון בארץ פלשתים, כי על נס אחד ועל פלא אחד חייב אדם לזכור המופתים הקודמים: ומשפטי פיו. כי

דיקים אינם עומדים
 חמיה אומר: אפילו
 מו חטאים מן הארץ
 : לו א.
 מכעיסיו. אמר רב
 וזה פרעה נדון בפני
 יב בפני עצמו, אבל

מדרשי חז"ל

לעתיד לבא כולם נידונין בבת אחת וכלין, שנאמר: יתמו חטאים מן הארץ, אותה שעה ברכי נפשי את ה' הללויה. (ילקו"ש).
 (ד) דרשו ה' ועזו וגו'. אמר רבי יוסי בן חלפתא לר' ישמעאל בריה: מבקש אתה לראות את השכינה בעולם הזה, עסוק בחורה בארץ ישראל, שנאמר: דרשו ה' ועזו בקשו פניו תמיד. (ילקו"ש).

(ה) מפתיו ומשפטי פיו. אמר ר' יודן בשם רבי שלום: מופת נחתי למי שהוא מוציא התורה מפיו. (ילקו"ש).
 (ו) זרע אברהם עבדו. "כי ביצחק יקרא לך זרע", ביצחק ולא כל יצחק. מי שמודה בשני עולמות יקרא לך זרע, וכל מי שאינו מודה בשני עולמות לא יקרא לך זרע. (ילקו"ש).
 (ז) הוא ה' אלהינו. חמשה הוא לטובה. אברם הוא אברהם,

זוהו טעם הודיעו.

תקצב תהלים קי קיא

ראש על-ארץ רבה: ומנחל בדרך ישתה
 על-יכן ירים ראש: פ קיא א הללויה | אודה
 יהוה בכל-לבב בסוד ישרים ועדה:
 גדלים מעשי יהוה דרושים לכל-
 חפציהם: ג הודוהדר פעלו וצדקתו עמדת
 לעד: ד זכר עשה לנפלאותיו חנון ורחום
 להון: ג שבחא ושבהורא עובדיה וכוותיה קימא לעלמין: ד דברן טוב עבר לפרשותיה חנוא

רש"י
 פרעה שהיה ראש ושר על ארץ גדולה ומשונה על כל הארצות, כמו שנאמר (לעיל ק"ב) מושל עמים ויפתחהו, שהיו כל האומות תחת ממשלת מצרים: (ו) מנחל בדרך ישתה וגו'. מנילוס הגהר בדרך הליכתו היתה ארצו שומה ולא היתה זריכה למי גשמים, על כן היה מרים ראש ומתפאר לי יאורי ואני עשיתיני (יחזקאל כ"ג). ענין אחר יש לפרש המזמור הזה כדוד: (א) נאם ה' לאדני. על אדני שאלו, כשהייתי נדף מפניו: לאדני. על אדני, כמו ואמר פרעה לפני ישראל (שמות י"ג), וישאלו אנשי המקום לאשמו (בראשית כ"ו): שב לימיני. המעכב והמתן לישועתי: (ג) מנחל עוז ישרא' ה' מציון. מעשים טובים המצוינין בדרך דבר אחר, עוד תמלוך ציון ושם ישולם לך מטה עוז ולא תרדה בקרב אויבין: (ג) עמך נדבות ביום חילך. עם ישראל ימנעו לעורמן ציוס שמעשה חיל, כמו שמפורש בדברי הימים (א י"ב) שהיו נקבלים עליו מכל שבט ושבט בלכתו אל זיקלג נפלו עליו ממנשה וגו', ומן הגדי נדלו אל דוד וגו' (ש"ס ט"ו): בהדריו קודש מרחם משחר. נשבל הדלת קדושה שהיה בן מנעורין: לך מל ילדות עונה ופרק נאה שהיה בן, תהיה

חרגום

ארעא סגיאה לתדא:
 זמפורם נביא באורחא
 אולפן יקבל מטול
 היכנא זיקוף רישא:
 א הללויה אשבח קדם יי
 בכל לבא ברוהון
 דתריציא וכושתא:
 ברברבין עובדיא דיי
 מתבעין לכל דצבין

לך כטל שהוא נעים וערב, ומעשה לך פירות להלליחך: (ד) נשבע ה' וגו'. שהמלכות תהא שלך עולמית: אתה כהן לעולם. ואינו מן הכהונות, כהונה שהיא למעלה מכהונת מלכי זדק, וזהו המלכות, שהיא למעלה מכהונה גדולה בשלשים מעלות: על דברתי מלכי צדק. למעלה מכהונת מלכי זדק שהיה כהן לאל עליון, ואם תאמר אף הוא מלך היה, מלכות מלכי זדק אינה מלוכה חשובה כנגד ישראל: (ה) אדני. יהיה תמיד על ימינך להושיעך: אשר מחץ ביום אפן מלכים. שנלחמו עם אנניה ועם יהושע ועם זרק: (ו) ידיו בגוים מלא גיוות. ועוד, צימי יחזקיהו בןך ידיו באוכלוסי סנחריב קצון פגרים מחים, וימחץ סנחריב שהוא ראשה של נינוה ואשור שהיא ארץ רעה, אשר מנחל בדרך היה שומה, שנפאר ששמו אוכלוסי מיימי הירדן, שנאמר (ישעיה לו כה) אני קרתי ושמימי מים ואחרז וגו': על בן ירים ראש. היה משתבח ומתפאר בגודלו: (א) הללויה וגו'. מזמור זה הוסד באל"ף צ"ת, אות אחד בראש הפסוק ואחד באמצעימו, וכן כולם מאל"ף ועד תי"ו, וכמו כן מזמור השני. הראשון מדבר בשבחו של הקצ"ה והשני מספר בשבחו של לדיק: (ד) זכר

מצודת ציון

רבה. גדולה: א) בסוד. ענין עצה כי נעשית בסוד לבל יגלה, או הוא מלשון יסוד כי העצה למעשה היא כמו

מצודת דוד

על ארץ הכאה רבה עד לא יוסיף לקום: (ו) מנחל בדרך ישתה. היה שבט מדם הרוגיהם, כמו השותה מים די שבעו מנחל השוטף בדרך שבגי אדם הולכים,

שאין מי ימחה בידו כי מימיו מרובים והוא במקום המופקר לכל, כן מן השמים הפקירו לו דמם והרבה להכות בהם: על כן. על כי מן השמים הפקירו לו דמם לכן היה מרים ראש לנצח אותם, אבל לא בכח ידיו התגבר עליהם: (א) הללויה. אתם כולכם הללויה, ואף אני אודה את ה' בכל לבב: בסוד. בעצת ישרים ובני העדה, רוצה לומר כפי אשר יורו ישרי הלב ויתר העם: (ב) גדולים מעשה ה'. עם כי מעשה ה' המה גדולים רוצה לומר

עשויים בחכמה ונפלאה, ע ונמצאים לכל החפצים להתבו היא דבר המתקיימת לעולם,

שלם, וכן הוא ידיו בגוים שיש לו צבא רב, הוא יעני רבה. שאיננה נקראת אי, ופרס. ורבי משה אמר כי (ז) מנחל. הטעם כל כך הין כי בלכתם בדרכים היה שו ידם למנועו, על כן היה מה מרוב צבאותיו היה צריך ל לא יספיקו לו מעיניו, בדרכים המים מן הנוזלים ו מים (ש"ב כג טו). ואל תת כי הגה מחץ לשון עבר, וז

מחץ על ארץ ראשים רבים, כן כמו בסוד קדושים רבה. בני עמון ועל אותה המי (ז) מנחל. כל כך הפיל חלל ואמר ישתה. על דרך משל כן כשנצח כל אויביו הריו דוד שם בשבחו מהכות או וגו': (א) הללויה. זה המזמור אותיות בפסוק אחד ובשנים שלש. כי המזמור קצר והו להתבונן במעשה האל ולזכו בו להתעסק ביראת האל ובו באל"ף ב"ית נראה כי לפי שנאמרים בו נאמר כן ברוד הללויה. כי כן אעשה גם לבב כלומר בכל כונות לב

א) בסוד ישרים ועדה. לפי ל וכתוב כי אם גלה סודו : שילמדם, אלא זה יאמר לה' או גרם להם סוד שגליתי להם, לכ (ילקו")

(א) הודאה לה' בפרסום נ (כ"ד) גבורות ונפלאות ה' (ה"ו) ה' מפרנס את יראיו (ז"ח) מעשי ה' בצדק ויוש (ט"ו) ברית ה' עם ישראל

יְהוָה: הַטָּרֶף נָתַן לַיְרֵאָיו יִזְכֹּר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ:
וּבַח מַעֲשָׂיו הַגִּיד לְעַמּוֹ לְתַת לָהֶם נַחֲלַת
גֹּיִם: וּמַעֲשֵׂי יָדָיו אֲמַת וּמִשְׁפַּט נְאֻמִּים

וּרְחֻמָּנָא יי: הַמְזוֹנָא יְהֵב
 לְדַחֲלוֹ יִדְבַר לְעֵלָם
 קְיָמִיָּה: וְחִיל עוֹבְדוֹי חַוִּי
 לְעַמִּיָּה לְמַתָּן לְהוֹן
 אַחֲסַנְתָּ עַמִּמָּיָא: זַעוֹבְדֵי

יְהוָה קוֹשֵׁטָא
 מְהִימְנִין עַל פְּקוּדוֹי:
 ח סְמוּכִין לְעַלְמֵי עֲלָמָא
 מִתְעַבְדִּין בְּקוֹשֵׁטָא
 וְתִירוּצָא: ט פּוֹרְקָנָא שְׁלַח
 לְעַמִּיָּה פִּקְדֵי לְעֵלָם
 קְיָמִיָּה קְדִישָׁא וְדַחֲלִיא
 שְׁמִיָּה: י שְׁרֵוֵי חוֹכְמָתָא דְ

רש"י

עשה. קצו לישראל שמות ומועדים ומלוות שנאמרו צהם וזכרת כי ענד היית צממרים (דגרים ה טו טו טו) לפי שהוא חנון ורחום על בניו וחספן להלדיקס: (ה) טרף נתן. מוון: (ו) כח מעשיו הגיד לעמו. כשנתן להם נחלת גוים הודיעם כמו

וגזרתו. ומרשס חנוממא כחז לישראל מעשה צראשית, להודיעם שהארץ שלו וזכרו להושיע זה כל מי שירצה, ולעקור אלו ולהושיע אחרים, שלא יוכלו האומות לומר לישראל גולנים אתם שכבשתם ארץ שצעה גוים:

מצודת דוד

זכרון על הנסים למען ייטיבו דרכם ויקבלו שכר: (ה) טרף. זה המן שכלכל בו אנשי דוד המדבר: יזכור. כי זכר לעולם הברית אשר כרת את אברהם להביאם לארץ, ולזה אף כי מרו בו לא חסרו דבר: (ו) הגיד מעשיו ואת האומות ולתת להם נחלת הגוים ההם, ולזה הגיד שלא יאמרו במקרה בא: (ז) מעשי ידיו אמת. מה שגורש הגוים ההם היה לאמת הבטחתו לאברהם, ובמשפט היה כי העובדי גלולים נגרשו בעונם: נאמנים. כי כל פקודיו המה נאמנים ולא ימצא בהם דבר עול:

מצודת ציון

היסוד להבנין: (ה) טרף. ענין מזון. כמו הטריפני לחם חוקי (שס ל ט), והושאל ממזון החיה הבאה על ידי טרף:

אבן עזרא

אליו, כמו ושמעתי כי חנון אני (שמות כב כו): (ה) טרף. דבר וינצלו את מצרים, כמו הטריפני, טעם יזכור לעולם בריתו הוא ברית בין הבתרים, ושם כתיב ואחרי כן יצאו ברכוש גדול: (ו) כח. הטעם שהשם עושה חסד ומשפט וצדקה, וזה הוא שהגיד לעמו ללכת אחריו לתת להם, כדרך כי לא באתם עד עתה, וכתוב כמעשה ארץ מצרים וכמעשה ארץ כנען, ושם כתוב את משפטי חעשו, והנה פירש כח

רד"ק

שחונן אותם וריחם עליהם. ויש לפרש זכר עשה כי הנפלאות שעשה במצרים בכל דור ודור עושה זכר לנפלאותיו הראשונים שעשה עמהם במצרים, שאדם זוכר אותם על אלה הנפלאות: (ה) טרף. ממון מצרים: יזכור. בזמן רב בריתו שכרת עם אברהם אבינו בין הבתרים: (ו) כח מעשיו. אף על פי שהראה להם נפלאותיו ומעשה הגדולים הגיד לעמו כשאמר להם שיתן להם נחלת גוים, כי כשהוציאם ממצרים לא היה כל כך כחו נראה כמו שנראה כשגירש שבעה גוים גדולים ועצומים מארצם והשכיך בה ישראל. ואמר

הגיד. כי זה היה יותר פלא, כי קודם המעשה אמר להם זה, שלא יאמרו בדרך מקרה היה, לפיכך הגיד להם קודם שיעשה זה וכן עשה: (ז) מעשה ידיו. שעשה במלחמות הגוים וגרשם מארצם לא יאמרו כי עוול היה אבל אמת ומשפט היה: אמת. שקיים דבורו שאמר לאברהם אבינו: משפט. כי לא היה מן הדין שישבו בה עוד מפני מעשיהם הרעים, והארץ ההיא היא אדמת הקדש, ולא יתכן שישארו בה עושי התועבות ההם הנה אמת ומשפט: נאמנים כל פקודיו. ולא זו בלבד אלא כל פקודיו נאמנים אין בהם עולה:

מדרשי חז"ל

הכנענים שלא יהיו מגנין את ישראל לומר הלא אומה של בזוזות אתם, וישראל משיבין להם ואומרים הלא בזוזת היא כידכם, הלא כפתורים היוצאים מכפתור השמידום וישבו תחתם, אלא העולם ומלוואו של הקב"ה כשרצה נתנה לכם וכשרצה נטלה מכם ונתנה לנו. הלא הוא דכתיב כח מעשיו הגיד לעמו, בשביל לתת להם נחלת גוים. (שם).

לאו כלום הוא אלא כשיעשה לעולם הבא, וצדקתו עומדת לעד. (שם).

(ה) טרף נתן ליראיו וגו'. טירוף נתן ליראיו בעולם הזה, אבל לעתיד לבא יזכור לעולם בריתו. (ב"ר מ).

(ו) כח מעשיו הגיד לעמו וגו'. מה טעם גילה הקב"ה לישראל מה שנברא ביום הראשון וכיום השני, מפני

(ט) סמוכים. הם פקודיו על

(ח) סמוכים. פקודיו המה סמוך לעולם, כי המה עשויים באמת מקום שיהיו בטלים בשום זמן: ממצרים: צוה. על כי צוה להם

מעשיו: (ז) כל פיקודיו. הם התו בלב כל האדם, על כן או (ח) סמוכים. השם סומכם לעד, עשה באמת ובדרך ישר: (ט) לעולם ישלח פדות לעמו, והם

(ה) סמוכים. כי יעמדו ולא ימו עשויים באמת ובדרך ישר. לפיכך בהם והשומרים אותם: (ט) של שיזכרו לעולם בריתו. כי קדוש יאורו והייתם קדושים כי והבדילם מן האומות: (י) ראשי חכמה יראת ה'. ואנה צוה להג אלהיך תירא ואותו תעבוד וב אמר תירא ויראת ה' היא שמ והחמה היא חכמת החקירה האמ בראשית, והוא כבוד האל יתב את בוראו. לפיכך אמר אחר ובהתבודדו בחכמה ההיא ויג העולם השפל אז ידבק באל י תדבק, כי נפשו קשורה בעליוני ובשמו תשבע, כי מי שאינו יו אסור לישבע בשמו. והקדים ב לעבודה, וכן בזה הפסוק צו

(ח) סמוכים לעד לעולם. א"ר יו מנין, שנאמר: סמוכים לעד לעו (ברכות י).

לְרַגֵּל הַמְּלָאכָה וְכוּ' וְלְרַגֵּל הַיְלָדִים [עַד אֲשֶׁר אָבָא אֶל אֲדֹנָי שְׁעִירָה]. הֵינּוּ שְׂצָרִיךְ לְתַקֵּן וּלְהַמְשִׁיךְ הָאָרֶה וּיְחִוּד בְּאַרְבַּע שְׁמוֹת הַלָּלוּ שֶׁהֵם בְּחִינַת הַיְחִוּד בְּכָל הָעוֹלָמוֹת וְעוֹלָמוֹת אֲצִילוֹת בְּרִיאָה יִצִּירָה עֲשִׂיָה בְּכָלֵל וּבִפְרָט וְלִהְיוֹת בְּחִינַת הָאוֹרוֹת שֶׁנִּפְלוּ מִבְּחִינַת הַד' שְׁמוֹת הָאֵלֹהִים. וְזֶהוּ 'עַד שֶׁתְּכַלֶּה רִגְלֵךְ' - בְּחִינַת הַנִּפְיֵלָה מִן הָאַרְבַּע שְׁמוֹת הַלָּלוּ, 'תְּכַלֶּה מִן הַשּׁוֹק' - הוּא בְּחִינַת הַקְּלִיפָה כְּנוֹדָע.

וְזֶהוּ שֶׁאֵמַר יַעֲקֹב אֲבִינוּ ע"ה אֶתְנַהֲלָה לְאֹטִי - [לְאֹטִי גִימְטְרִיא נו"ן]. הוּא בְּחִינַת נו"ן שְׁעָרֵי בֵינָה. כְּמוֹ שְׁאוּמְרִים (סֹדֵר הַדְּלָקָה נו" חנוכה - מַעוֹן צוּר) בְּנֵי בֵינָה יְמֵי שְׁמוֹנֶה קָבָעוּ כו'. וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר (שֵׁם טו, א) וַיִּשָּׂא יַעֲקֹב רַגְלָיו - הוּא הָעֲלָאת מִיַּיִן נוֹקְבִין, אִזּוּ וַיִּלְךְ אַרְצָה בְּנֵי קָדֶם (שֵׁם) - עוֹלָמוֹת הַקָּדֶם חֲסִדִים הָרֵאשׁוֹנִים]. לְרַגֵּל הַיְלָדִים - כִּי יִלְדִים מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּנֵי יַעֲקֹב אֲבִינוּ ע"ה הֵם יַעֲשׂוּ הַתִּיקוֹן וְהַמְּלָאכָה הַזֹּאת בְּדוֹרוֹת הַבָּאִים, מַעֲט מַעֲט יִתְקַנּוּ וַיַּעֲשׂוּ עַד אֲשֶׁר אָבָא אֶל 'אֲדֹנָי שְׁעִירָה' - פִּירוּשׁ, הֵנָּה אָבָא מִבְּחִינַת 'אָבָא' אֶל שֵׁם אֲדֹנָי (שֵׁם אֲדֹנָי אָבָא) שְׁעִירָה - שְׁעַר י"ה. כִּי הַמְּלָכוֹת תִּתְעַלֶּה עַל כּוֹלֵנָהּ וְגַם מִעוֹבְדֵי כּוֹכְבִים יִשׁוּבוּ אֶל ה' כְּמִבּוֹאָר בְּכַתוּב בִּישְׁעֶיהָ וְתָרִי עֶשֶׂר בְּכַמְהָ מִקוֹמוֹת. וְזֶה גַם כֵּן אָבָא אֶל אֲדֹנָי שְׁעִירָה לְהַתִּיקוֹן.

וְזֶה וַיִּשָּׁב בַּיּוֹם הַהוּא עֲשׂוֹ לְדָרְכּוֹ (שֵׁם טו). בַּיּוֹם הַהוּא רְמוּז לְעַתִּיד, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (זְכוּרִיה יד, ט) בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה ה' אֶחָד. וּבַיּוֹם הַהוּא יִשׁוּב גַם עֲשׂוֹ אֶל ה' כְּנ"ל. וְזֶהוּ שֶׁפִּירֵשׁ רַש"י 'וַאֲיִמְתִּי יִלֵּךְ, בַּיּוֹם הַמְּשִׁיחַ, וְעָלוּ מוֹשְׁעִים בְּהַר צִיּוֹן לְשִׁפְטֵי אֶת הַר עֲשׂוֹ (עוֹבְדֵיה א, כא), עַל יְדֵי כֵן וְהָיָה ה' לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ (זְכוּרִיה יד, ט) גַם עֲלֵיהֶם כְּנ"ל.

הַיְלָלוּ אֶת ה' כָּל יְמֵי חַיֵּינוּ כו' כִּי גָבַר עָלֵינוּ חֲסִדוֹ וְאָמַת ה' לְעוֹלָם הַלְלוּיָהּ (הַלל - תְּהִלִּים קיז, א) יֵשׁ לְהַבִּין הַלְשׁוֹן כִּי גָבַר עָלֵינוּ חֲסִדוֹ, מֵה גָבַר. אֲכֵן כְּתִיב (דְּבָרִים ז, יב) וְהָיָה עַקֵּב תִּשְׁמַעוֹן [וְגו'] וְשָׁמַר ה' אֶלְהֵיךְ לְךָ אֶת הַבְּרִית וְאֶת הַחֲסֵד אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְתָּיִךְ. לְכַאוּרָה הַלֵּא אִם יִהְיֶה

צְדִיקִים מִעֲצָמָם יִהְיוּ רְאוּיִם לְחֲסֵד מֵה לְהֵם בְּחֲסֵד הָאֲבוֹת. אֲךָ הֵנָּה יֵשׁ בְּחִינַת חֲסֵד עֲלִיוֹן עַל כָּל הַחֲסִדִים, כְּמוֹ הַחֲסֵד שֶׁנַּעֲשָׂה עִם אֲבִרָהּם אֲבִינוּ ע"ה שֶׁהוּא הִיָּה בְּחִינַת הַחֲסֵד בְּשִׁרְשׁוֹ, וְהַחֲסֵד שֶׁנַּעֲשָׂה עִמּוֹ הוּא גּוֹבֵר יוֹתֵר כָּל כֵּךְ שֶׁהוּא נִצְחִי לְעוֹלָם. וְזֶהוּ בְּחִינַת הַחֲסֵד הַבְּטָחוֹת הָאֲבוֹת לְהִיּוֹת לְעוֹלָם הַחֲסֵד. וְזֶהוּ כִּי גָבַר עָלֵינוּ חֲסִדוֹ. וּבַהֲתַגְבְּרוֹת הַחֲסִדִים הַנ"ל הֵם נִצְחִיִּים - וְאָמַת ה' לְעוֹלָם שֶׁנַּעֲשָׂה הַחֲסֵד שֶׁל אִמַּת קִיּוֹם לְעוֹלָם, כְּנ"ל.

גְּדֻלָּתָם מַעֲשֵׂי ה' דְּרוֹשִׁים לְכָל חַפְצֵיהֶם [הוּד וְהַדָּר פָּעִל וְצִדְקָתוֹ עֲמֵדָה לְעַד וְכָר עֲשָׂה לְנַפְלְאוֹתָיו חֲנוּן וְרַחוּם ה'] (תְּהִלִּים קיא, כ-ד). הַנִּרְאָה לִי בִזְוָה עַל עֲנִין חֲנוּכָה. דֵּהֵנָּה הַקְּדוּשָׁת לְיוֹי זִי"ע הַקְּשָׁה לְמָה נֵס שֶׁל חֲנוּכָה הוֹקֵבֵע לְדוֹרוֹת לְזַכְרוֹן וְלֹא כֵן בְּשִׂאָר הַנִּיּוֹסִים הַדּוּמָה לָהֶם כְּגוֹן נֵס שֶׁל הַצֵּלָת סַנְחֵרֵב וְכַדּוּמָה הַרְבֵּה, עִי"ש בְּדַבְּרֵיו הַקְּדוּשִׁים.

אֲךָ הַנִּרְאָה לִי לְפָרֵשׁ, דֵּהֵנָּה כְּתִיב (פְּסוּקֵי דוּמָה - תְּהִלִּים קה, ה) וְזָכְרוּ נַפְלְאוֹתָיו אֲשֶׁר עָשָׂה מִפְּתָיו וּמִשְׁפָּטֵי פִּיּוֹ. מֵהוּ עֲנִין שִׁיכּוֹת הַמְּשַׁפְּטִים אֶל הַנִּפְלְאוֹת. אֲכֵן מִשְׁפָּטִים הֵם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת. דֵּהֵנָּה כֵּן הוּא עֲנִין הַנֵּס הַגְּדוֹל הַנַּעֲשָׂה בְּרִצּוֹן הַבּוֹרָא ית"ש, הוּא לְהִיּוֹת רִצּוֹן הַבּוֹרָא ב"ה לְחַדֵּשׁ לָהֶם הַלְכוֹת וּמִצְוֹת לְיִשְׂרָאֵל, הֵנָּה עַל יְדֵי הַשְּׁפַעַת אוֹרוֹ הַגְּדוֹל ית"ש בְּשַׁעַת הַנֵּס הַהוּא הֵנָּה עַל יְדֵי כֵן הוּא מִשְׁפִּיעַ וּמִמְשִׁיךְ לָהֶם הַתּוֹרָה וְהַלְכוֹת לְיִשְׂרָאֵל. וְכֵל עֵיקַר הַנֵּס הוּא עַל יְדֵי הַהֲלָכוֹת וְהַמִּצְוֹת הָאֵלֹהִים וְהַשְּׁפַעַת שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ בְּעוֹלָם, שֶׁעַל יְדֵי חִידוּשֵׁי הַהֲלָכוֹת הוּא מְחַדֵּשׁ בְּכָל יוֹם תְּמִיד מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית כְּנוֹדָע. הֵנָּה זֶה שֶׁאֵמַר הַכְּתוּב וְזָכְרוּ נַפְלְאוֹתָיו אֲשֶׁר עָשָׂה לְהוֹדוֹת לְד' עֲלֵיהֶם. וְעַל יְדֵי מָה יִהְיֶה הַזְּכוּר, אֵמַר הַכְּתוּב מִפְּתָיו וּמִשְׁפָּטֵי פִּיּוֹ - כִּי הֵלֵא נִתְחַדְּשׁוּ מִזֶּה מִשְׁפָּטִים וְתוֹרוֹת כְּגוֹן הַלְכוֹת חֲנוּכָה הַלְכוֹת פּוֹרִים, וְהַתּוֹרָה הִיא נִצְחִית וְלֹא תִשְׁכַּח לְעוֹלָם. וְזֶהוּ וְזָכְרוּ לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ דְּבָר צְוָה לְאֶלְפֵי דוֹר (שֵׁם) - דְּבָרֵי הַיּוֹמִים א טו, טו). הִיא הַתּוֹרָה שֶׁנִּתְנָה בְּכָךְ כְּנ"ל, וְעַל יְדֵי הַתּוֹרָה יֵשׁ זְכוּרָן לְנַפְלְאוֹתָיו.

וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר כו' הִתְחַה אֲוֶרָן (כג) וְתוֹרָה אוֹר נַעֲשָׂה הַנֵּס לְיִשְׂרָאֵל בְּעֲנִין הַמְּגִילָה. הָעֲלִיוֹן אוֹר הַתּוֹ (שְׁחִירִית - אִהֲבַת עוֹלָם) וְכֵן בְּחֲנוּכָה אִמּוֹ דַּתְנוּ רַבְּנָן עִי"ש וְמָה עֲנִינָה, וּמִתּוֹ הַתּוֹרָה לְלַמּוֹד ד חֲנוּכָה - גַּר מִצָּן אִם אֵין בְּבְחִינַת רַק לְשַׁעַה כְּשִׂאוּ וְזֶהוּ גְּדֻלָּתֵם מַעֲשֵׂי שֶׁנַּעֲשָׂה תּוֹרָה וְזֶה פָּעִל וְצִדְקָתוֹ ע הַתּוֹרָה, וְזָכַר עֲשֵׂי עַל יְדֵי הַתּוֹרָה קוֹשִׁי

מִנְחַל פְּדָרָה (א) דֵּהֵנָּה טַבַּת כְּתוּךְ יָמֵי הַזֶּה הוּא שְׁלִיטָן בְּמִפְרָים הַקְּדוּשִׁים וְרֵאשׁ פְּתָנִים א לֵב, לֵב-לֵב) - שֶׁנֶּחַ יָמֵי הַגְּאוּלָּה וְיֵי אַח"כ לְעִשׂוֹת ר שֶׁנִּמְחָץ רֵאשׁוּ הוּא כְּמוֹ שֶׁנֶּחַב לְכָךְ תּוֹפְסִין ב יוֹכֵל שֶׁאֵת וְלוֹ וְזֶה אֶךְ אֶלְהֵים מִחֲצַח

וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר אֶתָּה כֵּן שֶׁהוּא נַעֲשָׂה ו מְחָץ בַּיּוֹם אָפוּ

סו גסאג שלמה
 ר' גזמניה ומרציות
 מוגלני ל שלמה רבגן מרדאוסק
 ז. ממן בוצג סו. ג. מ. י

ד מה להם
 סד עליון על
 עם אברהם
 וסד בשרשו
 ותר כל כך
 וסד הבטחות
 זי גבר עלינו
 הם נצחיים -
 ל אמת קיום

פציהם [הוד
 ית לעד זכר
 הלים קיא, ב-ד].
 זנה הקדושת
 נוכה הוקבע
 יסים הדומה
 דומה הרבה,
 ז.

(פסוקי דמרה -
 אשר עשה
 ניין שייכות
 משפטים הם
 ן הנס הגדול
 להיות רצון
 צות לישראל,
 ית"ש בשעת
 ופיע וממשיך
 :ל עיקר הנס
 לו והשפעתם
 ישיי ההלכות
 שה בראשית
 רנו נפלאותיו
 ועל ידי מה
 ומשפטי פיו
 ותורות כגון
 והתורה היא
 זכרו לעולם
 דברי הימים-א טז,
 נ"ל, ועל ידי
 תיו.

וזוהו שנאמר בהמגילה (אסתר ת, טו) ליהודים
 קיחה אורה - זו תורה כמו שנאמר (משלי
 ה, כג) ותורה אור (מגילה טז, ב). כי מכח התורה
 נעשה הנס לישראל ונתחדש להם חידושי תורה
 בענין המגילה. בחינת נר חנוכה הוא מאור
 העליון אור התורה. וזהו והאר עינינו בתורתך
 (שחרית - אהבת עולם), נר לרגלי דברך (תהלים קיט, קה).
 וכן בחנוכה אמרו ז"ל (שבח כא, ב) 'מאי חנוכה
 דתנו רבנן' עיי"ש, פירוש ששואל 'מאי חנוכה'
 ומה ענינה, ומתוך דתנו רבנן - זה עיקר מכח
 התורה ללמוד דברי רבנן וסברתם כנ"ל. וזה נר
 חנוכה - נר מצוה ותורה אור (משלי ו, כג). אבל
 אם אין בבחינת הנס התחדשות התורה הנה הוא
 רק לשעה כשאר הניסים אשר נעשים לישראל.
 וזהו גדלים מעשי ה' דרושים לכל הפציהם -
 שנעשה תורה ודרושים והלכות, ולכך הוד והדר
 פעלו וצדקתו עמדת לעד - שהם נצחיים כמו
 התורה, זכר עשה לנפלאותיו חנון ורחום ה' -
 על ידי התורה שנתן לישראל. ובוה מתורץ
 קושיית הקדושת לוי כנ"ל. L

מנחל פדרך ישתה על פן ירים ראש (תהלים קי.
 ז). דהנה הענין מה שנכנס ראש חודש
 טבת בתוך ימי חנוכה, הוא להיות כי בחודש
 הזה הוא שליטה של עשו רחמנא לצלן כמבואר
 בספרים הקדושים. והנה תוקפו הוא בתחילתו.
 וראש פתנים אכזר הלא הוא פמס עמדי (דברים
 לב, לג-לד) - שנתפס ראשו בתוך ימי חנוכה שהם
 ימי הגאולה וישועה ועל ידי כן לא יהיה לו כח
 אח"כ לעשות רע ח"ו כי כבר נתפס בראשו. וזה
 שנמחץ ראשו של עשו ונפל במערת המכפלה
 הוא כמו שנתבאר, כי בהיות ראש פתנים אכזר
 לכך תופסין בראשו הלא הוא פמס עמדי לבל
 יוכל שאת ולהרים ראשו להרע ח"ו לישראל.
 וזה אף אלהים ימחץ ראש איביו (תהלים סח, כב),
 מחצת ראש מבית רשע כנ"ל.

וזוהו שנאמר (תהלים קי, ד) נשבע ה' ולא ינחם
 אפה כהן לעולם. הרמוז על נס חנוכה
 שהוא נעשה על ידי כהן הגדול. ה' על ימינך
 מחץ ביום אפו מלכים (שם ה) בנס ומלחמה ההיא

כנודע. וזה ידן בגוים מלא גויות מחץ ראש על
 ארץ רבה (שם ו). היינו הראש שלו נמחץ
 בחנוכה. וזה מנחל פדרך ישתה על פן ירים ראש
 (שם ז). 'מנחל' הוא השם של חנוכה המתעורר
 וממשיך השפע מלמעלה מבחינת י"ג מכילין
 דרחמי ניצר חסד לאלפים (שמות לד, ז). וכאשר
 נמשך לבחינת זעיר אנפין על פן ירים ראש -
 היינו הראש של זעיר אנפין ג' ראשונות שלו,
 נמשך לו מוחין ונעשה היחוד בקדושה. אחרי
 שנפל הראש של הסטרא אחרא נתנשא הראש
 של הקדושה - פי תשא את ראש בני ישראל
 (שמות ל, יב).

ועל דרך זה אמרו חכמינו ז"ל (פסחים ה, א)
 'בשכר שלשה ראשון זכה לשלשה ראשון,
 (ויקרא כג, מ) וילקחם לכם ביום הראשון וכו'
 הקב"ה נגלה ראשון ופורע מן הראשון זה עשו
 הרשע - ויצא הראשון אדמוני (בראשית כה, כה).
 ובונה ראשון זה בית המקדש - פסא כבוד מרום
 מראשון מקום מקדשנו (ירמיה יז, יב), ומביא לכם
 ראשון זה מלך המשיח - ראשון לציון הנה הנם
 (ישעיה מא, כז) הוא על דרך שנתבאר, על ידי
 שתתנשא ראשון של הקדושה יכנע הסטרא
 אחרא ונוכה לגאולה במהרה בימינו אמן.

בענין הפלוגתא בין הפוסקים בהדלקת נר
 חנוכה במוצאי שבת אם הוא קודם
 הבדלה או אחר כך אנו נוהגין כשיטת הטורי
 זהב (שו"ע אורח חיים תרפא) להבדיל מקודם הדלקת
 נר חנוכה.

הנראה לבאר הענין כי כן נכון לעשות.
 ונקדים דברי הזוהר הקדוש (ח"א כא, א)
 וזה לשונו: 'בר נש לא יסתכל באצבען בשעתא
 דאמר בורא מאורי האש, דכתיב (שמות לג, כג)
 וראית את אורי ופני לא יראו, אילין שלטי
 בשבתא ואילו שלטו בחול. 'מאורי אור' מסטרא
 דימינא דאיהי אור קדמא דהוה ביומא קדמא,
 דביומא דשבתא נהרין אלו 'מאורי אור'
 בלחודיהון ושלטין ומנייהו נהרין כלהו לתתא,
 וכד נפיק שבתא גניזין 'מאורי האור' דלא
 אתגליין ו'מאורי האש' שלטי כל חד וחד על

